

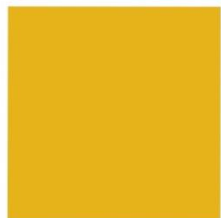

Turun yliopisto
University of Turku

Finnish Centre for
Romanian Studies

COLUMNNA

Finnish & Romanian
Culture

N° 23

2017

T_{urku} ●●● F_{inland}

Editor in chief

Paul Nanu (University of Turku)

Associate editors for the present issue

Flavia Menghi, Stefano Cicu
(University of Turku)

Advisory Board

Angela Bartens (University of Turku)
Gabriel Bărbuleț (University of Alba Iulia)
Eija Suomela-Salmi (University of Turku)

© Romanian Language and Culture (2017)
School of Languages and Translation Studies
University of Turku

ISSN 0780-1262 (Print)
ISSN 2343-1040 (Online)

www.columna.fi

Printed in Finland

COLUMNNA

Finnish & Romanian Culture

Nº 23 / 2017
Turku

Turun yliopisto
University of Turku

Table of contents

Recitiri: Dimitrie Cantemir și Nicolae Mavrocordat ● 7
Marcela Ciortea

Proza între autenticitate și exacerbarea subiectivității la Max Blecher ● 11
Florina Codreanu

Nichita Stănescu and the Romanian Neo-Modernism ● 15
Andra Bruciu-Cozlean

Romanian *romanitas*. An exchanging heritage ● 23
Flavia Menghi & Stefano Cicu

Legenda numelui – Doina Ruști, *Manuscrisul fanariot* ● 33
Carmen Dărăbuș

Cristian Mungiu – *Bacalaureat*. Romanian cinema at its best ● 43
Stefano Cicu

Why study Romanian language? A case study at the University of Turku ● 49
Flavia Menghi

Colțul cu proză

Maleta. Etimologii subiective ● 53
Elena Sandu

Recitiri: Dimitrie Cantemir și Nicolae Mavrocordat

Marcela Ciortea

După excelenta expunere, de influență plutarhică, a vieții și activității lui Dimitrie Cantemir în paralel cu fiul său, Antioh, realizată de Ștefan Lemny¹, la scurtă vreme apare un studiu la fel de spectaculos, care dispune în oglindă activitatea politică și literară a principelui moldav cu aceea a domnului fanariot Nicolae Mavrocordat. Publicat de Editura Humanitas, în anul 2011, studiul semnat de Tudor Dinu, *Dimitrie Cantemir și Nicolae Mavrocordat. Rivalități politice și literare la începutul secolului al XVIII-lea* – căci despre el este vorba în rândurile care vor urma – este însoțit de un cuvânt înainte semnat de Excelența Sa, Dl. Giorgios Dion. Poukamisas, Ambasadorul Republicii Elene în România la momentul respectiv, cunoscător și domnia sa, după cum se vede, al vieții social-culturale constantinopolitane din epoca lalelelor.

Fig. 1.
Dimitrie Cantemir

Fig. 2.
Nicolae Mavrocordat

Scris într-o manieră agreabilă, sprintenă și deloc plictisitoare – în ciuda temeinicei documentări și a pasiunii pentru amănunt – studiul lui Tudor Dinu desfășoară, pe aproape 500 de pagini, două destine împletite, care, cu siguranță, ar fi acționat la unison, dacă împrejurările nu le-ar fi fost potrivnice. Principele moldav Dimitrie Cantemir și dragomanul² grec Nicolae Mavrocordat și-au desăvârșit educația în același mediu cosmopolit, în Cetatea Țarilor de pe malul Bosforului, la cumpăna dintre secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, primul, în calitate de capuchehaie³ a tatălui său, Constantin-

a limbilor arabă, turcă și persană. Prin urmare, dragomanul prelua deseori sarcini care, de drept, reveneau Ministrului de Externe din Imperiul Otoman. Vezi Tudor Dinu, p. 22.

³ Termenul *capuchehaie* (*kapukehaia*) nu trebuie înțeles, așa cum greșit s-a vehiculat deseori, cu sensul de *ostatic*, ci cu acela de agent diplomatic, adică reprezentant al Principatelor Române pe lângă Înalta Poartă. Vezi Mihail Guboglu, *Dimitrie Cantemir-*

¹ *Les Cantemir. L'aventure européenne d'une famille princière au XVIIIe siècle*, Paris, 2009, tradusă în limba română de Magda Jeanrenaud și publicată de Editura Polirom, Iași, în anul 2010, cu o prefață de Emmanuel Le Roy Ladurie.

² *Dragomanul, tâlmaciul, traducătorul*, era o persoană extrem de importantă în încheierea tratatelor internaționale, cu atât mai mult cu cât educația musulmană impunea, la acea vreme, învățarea exclusiv

Vodă Cantemir, și, ulterior, a fratelui său, Antioh, pe lângă Sublima Poartă, al doilea, sub ocrotirea și directa coordonare a tatălui său, dragomanul Alexandru Mavrocordat Exaporitul (pp. 45 sqq). Poligloți, înzestrați cu o finețe de spirit încântătoare, capabili să conducă orice conversație la nivel înalt în oricare din saloanele mondene ale vremii, cei doi nutreau o ambiție comună: aceea de a prelua tronul Principatelor Române. Sigur că, după moartea tatălui său, principele râvnea în primul rând asigurarea domniei ereditare în Moldova, dar era atras în aceeași măsură și de perspectiva tronului muntean; celălalt, puternic sprijinit de tatăl său, dar fără descendență românească, aștepta momentul favorabil de a prelua unul din scaune, fiind și el atent la activitatea din Muntenia. Iată-i, așadar, mânați de țeluri comune, care, în parte, s-au și împlinit: Dimitrie Cantemir ajunge domnitor în Moldova de două ori (1693 și 1710-1711), Mavrocordat ajunge domnitor în Moldova tot de două ori (1709-1710 și 1711-1716), dar și domn al Munteniei, tot de două ori (1716 și 1710-1730). Amândoi au gustat pâinea exilului: Cantemir în Rusia, Mavrocordat în Transilvania. Amândoi și-au pătat numele prin condamnarea la moarte a unor confrați cărturari: Cantemir a fost părtaș la uciderea

învățatului cronicar Miron Costin (p. 36), Mavrocordat a comandat moartea Mitropolitului Antim Ivireanul, *Antim Georgianul, tipograful, gravorul, scriitorul, ctitorul mănăstirii bucureștene a Tuturor Sfinților, ce avea să fie canonizat în 1992 de către Biserica Ortodoxă Română* (p. 258).

Amândoi s-au aflat în conflict deschis cu domnul Țării Românești, Constantin Brâncoveanu, cu toate că amândoi dețineau linii de înrudire cu acesta:

Fig. 3. Sigiliul lui Dimitrie Cantemir

unul din frații lui Nicolae Mavrocordat, Scarlat, fusese căsătorit cu fiica lui Brâncoveanu, Ilinca; Dimitrie însuși a fost căsătorit cu o verișoară a lui, Cassandra, fiica lui Șerban Cantacuzino; iar Radu, fiul lui Brâncoveanu, a fost logodit cu fiica lui Antioh Cantemir.

orientaliste, în „Studia et acta orientalia“, București, III /1961-1962, p. 130, nota 7.

Mai mult decât atât, Alexandru Mavrocordat lansase o propunere de căsătorie a fiicei sale, Elena, cu însuși principele Dimitrie, idee respinsă politicos de bătrânul domnitor Constantin (p. 30). Iată, așadar, în linii foarte generale, câteva aspecte ale vieții lor, care, într-un fel sau altul, i-a adus aproape. Cu toate acestea, ei nu au conlucrat niciodată, fiindcă destinele lor, scrise pentru o lume comună, au evoluat, totuși, în lumi diferite.

Dacă pe linia lui Dimitrie Cantemir, lucrarea lui Tudor Dinu reactivează lucruri îndeobște cunoscute, punerea lor în relație cu Nicolae Mavrocordat, în special, și cu alte personalități ale vremii, în general, este un lucru eminemamente nou, mai ales atunci când vizează detaliul. Dimitrie Cantemir și Nicolae Mavrocordat au fost oameni de carte, prin urmare nu este deloc surprinzătoare pasiunea lor bibliofilă și deținerea de valoroase biblioteci. Despre biblioteca lui Cantemir aflăm că, odată cu fuga lui în Rusia, lucrările sale de orientalistă, adunate în două decenii de viață la Stambul, intră în posesia lui Ioan Mavrocordat (p. 48). În ce privește biblioteca lui Nicolae Mavrocordat însă, datele sunt nu doar numeroase, ci și foarte precise. Fondul său de carte, *câteva mii de volume* (p. 363), fusese alcătuit atât prin moștenire, prin confiscare, prin achiziționare directă și prin participare la

licitații, dar și printr-un foarte util obicei al darurilor de carte, aflat la mare trecere între învățații vremii. Spre deosebire de Mavrocordat, care avea, astfel, la dispoziție, biblioteca personală, biblioteca din Mănăstirea Văcărești (ctitorie proprie), ori bibliotecile diverselor mănăstiri de care s-a îngrijit, Cantemir, aflat mereu în penurie de carte, a fost cel mai adesea nevoit să citeze din memorie, mai ales în subiectele de orientalistă, puțin cunoscute în lumea europeană. Și totuși, fiecare și-a slujit credința cărturărească în felul lui: Mavrocordat, în interiorul Principatelor Române și în lumea greacă din care provenea, Cantemir în Europa, grație deschiderii oferite de Țarul Petru cel Mare, prin mijlocirea primirii sale în rândul membrilor Academiei din Berlin (pp. 209 sqq).

Fig. 4. Emblema lui Nicolae Mavrocordat

N-au lucrat însă cot la cot. Ornați cu aleasă învățătură și înzestrați cu frumoase virtuți, ei și-au trăit viețile în ample sinuozități, ridicându-se, prin educație, la rafinate demne de

frunți princiare, dar și căzând pradă firiilor lor violente și pătimase. Zorii epocii noastre moderne au stat sub semnul sărăciei, chiar și la curțile cele mai îndestulate. Nicolae Mavrocordat, provenea dintr-o familie bogată, dar fără tron; Dimitrie Cantemir, dintr-una deținătoare de tron, dar extrem de săracă. Soarta fiecăruia dintre ei avea probabil să-și croiască drumul marcată de această antiteză originală. Cei doi aveau să înfrunte eternitatea în mod diferit. Mavrocordat prin aplecare spre chiverniseală și înclinație spre asceză, iar Cantemir ușor risipelnic, în mijlocul lumii, atras de tentațiile ei.

Meritul lui Tudor Dinu este acela că, de la un capăt la altul, se păstrează aproape de adevărul istoric, fără eforturi manifeste de cosmetizare. Chiar dacă personalitatea vizată pare a fi Nicolae Mavrocordat – lucru firesc, dacă ținem cont de faptul că studiile despre el sunt semnificativ mai puține în arealul cercetării românești –, în economia cărții personalitatea lui Dimitrie Cantemir nu iese deloc în pierdere, autorul reușind să păstreze un echilibru stabil în redarea informațiilor, în mod acurat, printre lumini și umbre.

Sitografie

Fig. 1: Portretul lui Nicolae Mavrocordat, preluat de pe site-ul [\[iasul-istoric-scoala-de-la-sf-sava-8279\]\(http://iasul-istoric-scoala-de-la-sf-sava-8279\), on-line la 9.09.2017.](http://curierul-</p></div><div data-bbox=)

Fig. 2: Portretul lui Dimitrie Cantemir, preluat de pe site-ul

http://www.acad.ro/com2012/pag_com12_1122.htm, on-line la 9.09.2017.

Fig. 3: *Stema princiară rusă de pe sigiliul personal al lui Dimitrie Cantemir, aplicat pe o scrisoare a sa din ianuarie 1722*, preluată de pe site-ul <https://tipariturromanesti.wordpress.com/tag/heraldica/page/10/>, on-line la 9.09.2017.

Fig. 4: *Supra-libros heraldic al lui Nicolae Mavrocordat aplicat pe coperta legăturii în piele a două copii dintre 1725 – 1727 ale lucrării Viața prea ilustrei familii a lui Nicolae Mavrocordat, ibidem.*

Proza între autenticitate și exacerbarea subiectivității la Max Blecher

Florina Codreanu

O bună perioadă de timp interpretarea prozei blecheriene a plutit în prejudecata indubitabilă a existenței unei descendențe între biografism și discurs artistic, fapt oarecum explicabil prin identificarea unui fond de așa-zis „adevăr“ ce transpare din scriitura lui Max Blecher, s-ar zice o mitologie auctorială hrănită din intimitatea existenței și integrându-se implacabil într-o literatură a autenticității subiective. Conceptul de autenticitate la Blecher nu se afirmă, însă, pe planul unei confesiuni derizorii, ci e derivatul unei experiențe fenomenologice copleșitoare, imediate, derutant-prezente, flancată în scenarii obscure, ce se expune și pare a se desfășura odată cu scrisul. Aflându-se într-o clară deschidere spre postmodernism, nu se încearcă o recuperare a acestei experiențe pe linie proustiană, pentru a fi instaurată ulterior într-o arie epică de aproximare a comprehensibilității și relevanței ei.

În demersul său, autorul nu-și propune să comunice cu existența prin li-

teratură, să-și asume suferința artistic, încercând dispunerea ei într-o expresie artistică, întrucât el comunică direct, vizual, contemplativ; iar travaliul fizic constituie în viziunea lui întâmplarea de natură „abjectă, fără sens și n-o ridic la nici un rang ilustru ca de exemplu «nobilă și admirabilă inspiratoare în artă»“ (*Vizuina luminată*). Prin urmare, boala și deschiderea ei mizeră nu înseamnă decât un exercițiu de sine finit, efemer și neutralizabil, căruia nu i se acordă loc primordial în creația literară. În concretețea maladivului nu regăsim baza operei viabile, geneza unei literaturi a mărturisirilor, ci tocmai în abstractizarea lui, într-o stilizare poetică pe care potențialitatea creatoare o face să devină ulterior literatură. Trăitul e absorbit și prefăcut de ficțiune, nu din om și din suferința lui reală se naște artistul, ci omul e transfigurat și întregit prin artistul care-l precede. Eul ieșit din carapacea realității, înzestrat cu energie individuală creatoare de lume și de viziune, încheagă o aventură a ființei, nicidecum a biografiei povestitorului.

Aproape în unanimitate, autoritatea critică s-a căznit multă vreme să decreteze ca temă principală a creației blecheriene cea a înstrăinării, neglijându-se tocmai depășirea acestei alienări formale, prin recunoașterea unei neputințe de înstrăinare de sinele condamnat sieși: „Entuziasmul

de a exista într-o nouă aureolă mă cuprindea și pe mine... Trebuia să constat până la exasperare că trăiam în lumea pe care o vedeam... Materia brută [...] m-a ținut întotdeauna închis într-un prizonierat ce se lovea dureros de pereții ei și perpetua în mine, fără sens, bizara aventură de a fi om“; cu alte cuvinte, neputința de exersare a unei izolări absolute și autentice, dincolo de seria umană, meschină și exactă „«Viața ta a fost așa și nu altfel»... [lumea aceasta] închisă în luminile și culorile ei hermetice din care nu este permis nici unei vieți să extragă decât aspectul unei exacte banalități“ (*Întâmplări din irealitatea imediată*).

În proza blecheriană, cu precădere în *Inimi cicatrizate*, criza fundamentală, surprinsă individual și transpusă ontologic, derivă din sentimentul depersonalizării, însoțit de o disperare metafizică și acceptare fără alternativă a trecerii *in statu degradationis*, condiție

precară indexată la concretul absolut, în timp ce în *Întâmplări din irealitatea imediată* criza se conturează invers prin trasarea unei nevoi imperioase de repersonalizare și desprindere de condiția uniformizatoare, printr-o mișcare imposibilă de dezmarginire și expansiune tensionată spre viața profundă, infinită și adevărată, în mijlocul căreia omul ar redobândi libertatea primă și unitatea originară, respectiv șansa de ființare în sine a lui Celuilalt, exprimând paroxistic *Je est un autre*.

Căile posibile de evadare, „*de izbăvire de propria individualitate*“ în termeni manolescieni și recosmicizare, vizând armonia întregului, sunt însă în proza lui Max Blecher exclusiv iluzorii. De pildă, amorul, implicând ideea de cuplu perfect, se consumă dramatic în reafirmarea condiției de entitate vidată, surprinsă în singurătatea absurdă și istovitoare: „dragostea lor ca și amorul cel mai suav din lume își crease obiceiurile și disciplinele lui stupide ..., ar fi vrut să nu se mai atingă de atâta perfecțiune. Ce-i folosea libertatea și curăția altui trup?“ (*Inimi cicatrizate*). Totodată, erotismul va suferi în *Întâmplări din irealitatea imediată* degradarea maximă prin rânduirea lui la atracția noroiului „cald, gras și puturos“, haosul fascinant ce trădează un magnetism maladiu de ordin sexual și visceral. În tentativa aproape tragică de refacere a

comuniunii primordiale cu elementarul, dezmarginirea și exacerbarea subiectivității constă în mod paradoxal în reducerea ei la elementar, în pasta căruia se insinuează iluzoriu adevărata taină a vieții: „În mine nu există nimic în afara noroiului... Aceasta era carnea mea autentică, jupuită de haine, jupuită de piele, jupuită de mușchi, jupuită până la noroi”.

Din privilegierea constantă a concretului se materializează la Blecher o lume a omului real „meschin închisă în exactitatea ei”, căreia i se opune una deformată, exagerată și artificializată, prin care răzbate un eu hipertrofiat și multiplicat, anume personajul abstract, ipostaza ireală ce funcționează pe post de mască sau de *persona* jungiană detașată de sine, de statutul real pentru a se lansa într-o tentativă de proiectare a substanțialității și de umplere a golului concret. Încercarea se dovedește evident irealizabilă, rămânând doar speranța confirmării „adevăratei” autenticități ori unicității refuzate entității concrete în personajul imaginar. Acesta din urmă deține o funcție compensatorie și se prezintă printr-o fotografie, configurare imitativă a realului sublimat („avui senzația de a nu exista decât pe fotografie”), printr-un clown de jucărie, în a cărui mecanică e fixată armonia fericită („Ce bine ar fi să înlocuiesc eu paiața cea mică și veselă!... Ce bine! Ce bine

e-n vitrină!”) sau printr-un simplu copac („Ce puteam oare face împotriva unei exactități atât de aspre? Cum puteam s-o fac să înțeleagă, de pildă, că sunt un copac?”).

O permutare esențială de sens e identificabilă în logica prozei blecheriene acolo unde lumea posibilă, artificială, periferică devine realitate esențială, lume prioritară „În lumina posomorâtă a opaițelor de carbid simțeam că într-adevăr trăiesc viața mea proprie în mod unic și inimitabil... așa cum existam în astă parte a vitrinei [prin fotografie], puteam exista și dincolo de ea”. Scena vieții e înlocuită de cea a teatrului, iar autenticitatea se decide tocmai prin falsificarea vieții: „Personajile de ceară erau singurul lucru autentic din lume; ele singure falsificau viața în mod ostentativ, făcând parte prin imobilitatea lor stranie și artificială, din aerul adevărat al lumii” (*Întâmplări din irealitatea imediată*).

Viziunea răsturnată a lumii, ce conferă până la urmă specificitate scriiturii în discuție, e rezumabilă în jocul teribil de transpunere a plinului în gol și a golului în plin, iminentă revelație a tainei neantului, iar la nivel imagistic o proliferare în culoarea expresionistă ce țipă a golurilor pure: „lumea ar putea exista într-o realitate mai adevărată... astfel încât tot ceea ce este scobit să devie plin, iar actualele reliefuri să se prefacă în viduri de formă identică,

fără nici un conținut“ (*Întâmplări din irealitatea imediată*). Aceste „goluri pure“ sunt figurate prin spații cavernoase, închise, de la patul copilăriei, ce asigură un refugiu liniștitor, la adevăratele locuri blestemate, precum grota din râu sau din stâncă, odaia proprie sau cabinetul de consultații.

Finalmente, limanul izbăvitor, ceea ce se cheamă viața adevărată, va fi atins nu prin imaginație, fragmentară și insuficientă, nici prin cugetarea compromisă de asaltul constant al materiei, dar nici prin visul kafkian revelator, viața neputându-se reduce la vis, la fantastic. Astfel, naratorul blecherian va fi nevoit să caute alte forme de manifestare a libertății de viziune și mișcare în pendularea dintre vis și realitate. În acest spațiu intermediar, vechiul joc al copilăriei, de amalgamare a realului cu irealul, a vieții cu visul, e reiterat și împlinit la nivelul creației literare. Autenticitatea iluzorie a realului e în felul acesta salvată în autenticitatea artistică „Cu mare mirare, când recitesc ce-am scris, regăsesc în cele povestite exactitatea întâmplărilor care s-au petrecut în realitate. Îmi este atât de greu să le degajez de cele ce nu s-au întâmplat niciodată. Este atât de greu să le curăț de zgura de visuri, de interpretări și de deformări, la care le-am supus“ (*Întâmplări din irealitatea imediată*).

Complicitatea vis-realitate, alierea cu irealul, figurat prin exacerbarea subiectivității, visul infuzat în viață și de cealaltă parte visul ce revelează viața, constrânge ființa umană la o dublă ieșire, atât din vis cât și din realitate, s-ar putea spune dincolo de „eterna insomnie a vieții“ în metaforica lui La-utrémont, spre accederea la viața adevărată, consolidatoare de univers, în care personajul blecherian devine un soi de lup de stepă ce nu vizează integrarea, ci anularea ei, iar spațiul singurătății cel mai adecvat e literatura, unde viața autentică pulsează liber, construită și reconstruită la nesfârșit.

Nichita Stănescu and the Romanian Neo-Modernism:

Lecția despre cerc / A Lecture on the Circle (1979)

Andra Bruciu-Cozlean

Nichita Stănescu (1933-1983) was a Romanian poet, a man of culture, a grand lover of the Romanian language, the language of his home, which he divinised. In his characteristic style and obviously, metaphorically, he said about himself that he is the greatest “polyglot of this language”¹. He was contemporary with Pablo Neruda, Eugenio Montale, Artur Lundkvist, Hans Magnus Enzensberger, with whom he shared the joy of having been awarded the same prestigious and yearned international prize *The Golden Wreath* of the Struga Poetry. He obtained other important European prizes. He was a laureate of the Herder Prize, and was nominated in 1979 by the Swedish Academy to the Nobel prize for literature, alongside Max Frisch, Jorge Borges, Leopold Sedar Senghor. Unfortunately for Romanian culture and literature, the

winner of that year’s Nobel prize was the Greek poet Odysseas Elytis. 1979, the year of his nomination to the Nobel prize was the year he published the volume *Opere imperfecte (Imperfect works)*, a volume of the poet’s maturity and a volume of reference for Romanian culture. One, *Lecția despre cub (A Lecture On The Cube)* opens the volume. The second one, the one that opens the volume at a symbolic level is called *Lecția despre cerc (A Lecture On The Circle)*.

We would like to mention something related to the poet’s biography. During his life, the poet rejoices to hear his poems recited. He himself recited them in a particular manner, making long pauses between words. In an interview given to his friend, the Serbian poet Adam Puslojić, he said that he had long ago left behind the “feeling of writing”. What did he mean by this? He used to create his lyrics during the night and suddenly dictate them to his wife. He was a great orator. He loved the spoken word. He said that Gutenberg threw all the words on a plane, but they do not belong there, but in space...Words are *spatial-ised* and *spatial-isable*. Just like Niels Bohr who drew the sketch of the atom on a

¹ Considered as one of the most important writers the Romanian language – which he called “godly beautiful” – Nichita Stănescu pertains to modernist poetry or to the Romanian neomodernism from the ’60s and the ’70s. Nichita Stănescu, poet of the post-second-world-war period, was also considered being part of

the category of innovators of linguistics and poetics. He published 14 volumes of lyrics and five of essays. In fact, Nichita Stănescu’s name is similar to Romanian modernism.

plane, but the atom is in space. That is why one of his famous goes like this: "True poetry begins at the point where it ends on paper..." The poetry has to do with *Unwords*, not with words.

Nichita Stănescu interview with *Adam Puslojić*²:

Adam Puslojić: Dear Nichita, what are books for you personally?

Nichita Stănescu: That which grass is for the earth, which fish are for the sea, which birds are for the air, that which words of love are for man.

AP: But what is the role of poetry here? What is poetry in a book?

NS: Before talking about that, I would like to make an observation from outside poetry towards it. Poetry is the only treasure man has which has still not been robbed. So far, everything man has had was robbed; poetry as not yet invented a Hitler of its own to be robbed by it. Poetry belongs to everybody; there is poetry in everyone and the poet is the worker, the one who humbly translates the feelings of all the people into printed books – printed by me, by others.

Dzevad Sabljakovic: So begins a discussion between the poets Nichita

Stănescu and Adam Puslojić, but let us continue talking with Nichita Stănescu about the meaning of poetry. One of his volumes, his first, is entitled *The Meaning of Love* (*Sensul iubirii*). We have translated his *Unwords* (*Necuvintele*), but even this title represents some type of suspicion, a suspicion in poetry.

NS: No, no. There's no suspicion. It's my opinion that, as far as poetry is concerned, the word is merely the material of poetry, as color is merely the material of painting, the line – that of drawing and the sound - that of song. The art of the word is the most unimportant one of the poet's mastery. Kant once stated that form is the sublime case of thought and that the perfect form attracts the content. I dare not contradict this wonderful philosopher, but I suspect that a marvelous, inner and revealed attract a marvelous and inner form.

AP: I agree, but from another point of view. Is it not that this title – *Unwords* – is part of a contemporary trend in poetry – the anti-poetry?

NS: No, no! Not a bit! Chekhov, after Shakespeare, the first great playwright, if Shakespeare was a barbaric scream, Chekhov is the barbaric silence between two lines, the *Unwords*

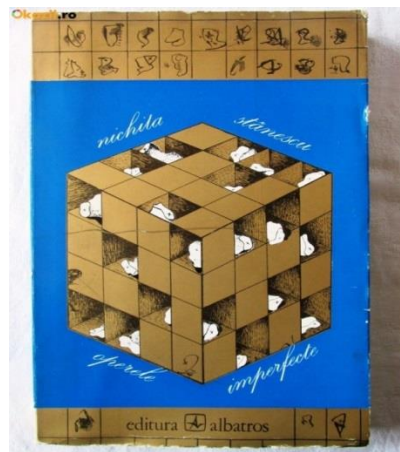
² www.youtube.com/watch?v=_otbOyH55gc
8.11.2016 (my translation).

are the barbaric silence between two sacred ideas.

DS: In the volume *The State of Poetry*, I found one of Stănescu's statements in which he said that only when he wrote the *11 Elegies*, had he found a sense of poetry. What does this sense of poetry mean for Nichita Stănescu?

NS: I am not sure that I said something exactly like this, but in my youth, I was a great admirer of Romanian glass-painted icons. I was amazed how many Last Suppers are painted on glass and I have seen how, if the glass was too small or broken, the painter would trim down the Apostles, so that there were only two or three left on some of them. 11 elegies was thought of as a Last Supper. In fact, they are twelve, there's one entitled *Omulfantă* (The Cleft Man), which represents Judas which contradicts the rest and the author is, obviously, not Jesus. It is, in fact, the poet's last supper. I once had the sense of writing, but I left it, and I shall tell you why I did so. I much prefer to think about the lyrics several nights and then, suddenly, dictate them to my wife. Why? Because Gutenberg rushed all words in a plane, but words are in space, they are living, they are between you and me and you and you. Of course, I make adjustments after the words are laid down by my wife, but I do not write them

with a distant eye, because I know Romanian seven times – I am a polyglot of Romanian and I know the language of poetry twentyfold and I tend to perfect it, to make it shine and perfect. But perfection has nothing to do with art. I even wrote once that after you make the perfect cube, you have to chip one of its corners so that people can look, in amazement, and wonder why the cube is not perfect and how perfect it would have been if it had not been chipped. Because, I tell you, if the cube had been perfect, nobody would notice it! Perfection does not attract the eye!

Here is *Lectia despre cub* (A Lecture On The Cube) emphasizing this idea:

You take a piece of stone,
chisel it with blood
grind it with Homer's eye,

burnish it with beams
until the cube comes out perfect.

Next you endlessly kiss the cube
with your mouth, with others' mouths,
and, most important, with *infanta's*
mouth.

Then you take a hammer
and suddenly knock a corner off.

All, indeed absolutely all will say:
- What a perfect cube this would have
been
if not for the broken corner.³

(*Imperfect Works*, 1979)

This poem has been read as an *ars poetica*, a meditation on the role of the artist and of the art in society. The title contains the central symbol of the poem, suggesting the perfection of the artistic act. It is a reason pertaining to geometry, mathematics. From any point in space, this geometric body has the same form. In abstract, we could say that the poet tries to transmit an as objective as possible point of view, thus different from the romantic subjectivism. It is equally obvious that, being a rather hermetic poem that uses ciphered symbols, it can be subjected to several interpretations. We will explain some of the most important *stylistic devices*: the use of neo-modernist methods, ambiguousness, removing meaning, placing

words in unusual poetic contexts, using shocking metaphors, free verse.

Perfection is reached progressively. It takes several steps. Firstly, the sacrifice, expressed by the chisel of blood and then an important cultural baggage, created through the eye of Homer. But the eye of Homer is blind, signifying that the poet's sight passes beyond the façade and steps towards the essence. Inspiration is also required, the polishing of the cube with rays of sun; creation is a divine act. Then, creation requires love, the organic participation of the artist to its completion. It must be loved, adored and even kissed with the innocent lips of the *infanta* (title given to the children of the Spanish and Portuguese king, except for the first born). The presence of the *infant* brings an aristocratic touch to the text and to the act of creation.

The final lyrics create a rupture in the discourse, a shift of perspective. It is said that "Then you take a hammer and suddenly smash a corner off". Is a destruction of the hard-worked creation sought? The neo-modernist poet wishes, in fact, for a creation in opposition of the beautiful and of perfection. "*Perfection has nothing to do with art*", said the poet

³ Translated by Gabriel Prajitura and JoAnne Growney / <http://joannegrowney.com/NichitaStanesucuforWeb.htm> 8.11.2016.

himself in an interview. Immanuel Kant in his *Critique of Judgement* said the same thing, that in art, the criterion of the ruler and of the pair of compasses does not work that the imperfect shapes are the ones that stimulate imagination; imperfection gives originality and uniqueness to the artistic act. The greatest possession which cannot be robbed from man is poetry. Poetry has not yet invented a dictator of its own. There is poetry in every man and the poet is the humble translator of everyone's feelings.

Surely, there are other interpretation. The stone is a symbol of endurance, of the primordial material. It is formed in a long time, by solidifying the earth. The stone can illustrate planet Terra. But, as it can be seen in the last lyrics, the integrity of the planet can be shattered at any time, through a thoughtless gesture. Also, we cannot see the beauty and harmony of the world while it is not destroyed. When we realise what happened, we might feel sorry. But it will be too late.

Poetry can be eventually read as an appeal to the protection of the territories' integrity. In this case, the hammer is the weapon that destroys all, not only a corner. It is the symbol of aggression on a perfect shape. This

poem is also a profound meditation on the precariousness and frailty of the world we live in.

It is worth to mention other poems like *A Lecture on the Circle*:

You draw a circle in the sand
and then halve the circle
with the same hazelnut stick.

Next you fall to your knees,
then to all fours.
Then you hit the sand with your forehead
and apologize to the circle.
That's all.⁴

(Imperfect Works, 1979)

Sentimental Story

Then we met more often.
I stood at one side of the hour,
you at the other,
like two handles of an amphora.
Only the words flew between us,
back and forth.
You could almost see their swirling,
and suddenly,
I would lower a knee,
and touch my elbow to the ground
to look at the grass, bent
by the falling of some word,
as though by the paw of a lion in flight.
The words spun between us,
back and forth,
and the more I loved you, the more

⁴ Translated by Gabriel Prajitura and JoAnne Growney / <http://joannegrowney.com/NichitaStanescuforWeb.htm>.

they continued, this whirl almost seen,
the structure of matter, the beginnings of
things.⁵

(*A Vision of Feelings*, 1964)

A Poem

Tell me, if I caught you one day
and kissed the sole of your foot,
wouldn't you limp a little then,
afraid to crush my kiss? ...⁶

(*A Vision of Feelings*, 1964)

Sign 12

Little by little she became a word,
bundles of soul on the wind,
a dolphin in the clutches of my eyebrows,
a stone provoking rings in water,
a star inside my knees,
a sky inside my shoulder,
and I inside me.⁷

(*Knots and Signs*, 1982)

Another Kind of Mathematics

We know that one times one is one,
but an unicorn times a pear
have no idea what it is.
We know that five minus four is one
but a cloud minus a sailboat
have no idea what it is.
We know that eight
divided by eight is one,
but a mountain divided by a goat

have no idea what it is.
We know that one plus one is two,
but me and you, oh,
we have no idea what it is.

Only you and me
multiplied and divided
added and subtracted
remain the same...

Vanish from my mind!
Come back in my heart!⁸
(*Knots and Signs*, 1982)

Unwords

He offered me a leaf like a hand with fin-
gers.
I offered him a hand like a leaf with
teeth.
He offered me a branch like an arm.
I offered him my arm like a branch.
He tipped his trunk towards me
like a shoulder.
I tipped my shoulder to him
like a knotted trunk.
I could hear his sap quicken, beating
like blood.
He could hear my blood slacken like ris-
ing sap.
I passed through him.
He passed through me.
I remained a solitary tree.

⁵ http://www.romanianvoice.com/poezii/poeti_tr/stanescu_eng.php 8.11.2016.

⁶ http://www.romanianvoice.com/poezii/poeti_tr/stanescu_eng.php.

⁷ From the book "Bas-Relief with Heroes", English translation by Thomas Carlson and Vasile Poenaru / www.romanianvoice.com/poezii/poeti_tr/stanescu_eng.php.

⁸ English translation by George Mustea / www.romanianvoice.com/poezii/poezii_tr/anothermath.php.

He
a solitary man.⁹

(Unwords, 1969)

Poetry

Poetry is the weeping eye
it is the weeping shoulder
the weeping eye of the shoulder
it is the weeping hand
the weeping eye of the hand
it is the weeping soul
the weeping eye of the heel.
Oh, you friends,
poetry is not a tear
it is the weeping itself
the weeping of an un-invented eye
the tear of the eye
of the one who must be beautiful
of the one who must be happy.¹⁰

(Unwords, 1969)

⁹[www.romanianvoice.com/poezii /poezii_tr/another-math.php](http://www.romanianvoice.com/poezii/poezii_tr/another-math.php).

¹⁰ Idem.

ROMANIAN *ROMANITAS*.

An exchanging heritage

Flavia Menghi & Stefano Cicu

The Byzantine Empire survived the fragmentation and fall with the Western Roman Empire in the 5th century AD and became the continuation of the Roman Empire until the year 1453. Under Constantine I (r. 324-337) its capital city became Constantinople and Christianity was legalised. It lived almost one thousand years after the decline of the Western Roman Empire and its citizens continued to refer to it as the Roman Empire and to themselves as "Romans." Apart from the Imperial court, administration and army, the first language used in the eastern Roman provinces before and after the decline of the Western Empire was Greek, which became again the official language because of Heraclius (r. 610-641). However, among through the centuries Latin was not forgotten and it was enriched with new elements from Christianity and Byzantine culture. Romania and its language are the very example of how the Romans' spirit and Latinity survived and came to a new life.

It all began in AD 106, when the capital of Dacia, Sarmizegetusa, was destroyed by the Romans and became the capital of the Roman province of *Dacia Traiana* with the name of Ulpia Traiana Sarmizegetusa. After the decline of the Roman Empire, the name Dacia felt progressively into disuse and been replaced by those names corresponding to the today's regions between Romania and Moldova: Transylvania, Wallachia, Moldavia and Bessarabia. After the first "barbarians" invasion, the unity of the Latin language was interrupted becoming more "oriental". It had acquired lexical structures often with similarities to those of the dialects of Central and Southern Italy, but the Slavic populations that in the 6th century AD lived in the Balkans reached also the coasts of the Adriatic Sea and the contact of Romania with the central and southern Italy was interrupted. From here on can be used the term given by Rossetti *latino balcanico*. Latin was influenced by the native Balkan languages and acquired some non-Latin traits.

Alexandru Niculescu (2007) proposed a temporal conclusion: we can talk about Romanian language only after the Germanic invasions. When Dacia became part of the Byzantine Roman Empire, it also became part of the *new Rome*. In this context we can find the *romanian romanitas*, defined by

Niculescu *off limits* as “beyond the limes”. The Slavics played a very important role in the *continuum* of the Balkanic Romanophone’s isolation: their invasion was relatively quiet, and they managed to live peacefully with the local populations. However, they further complicated the ethnic-linguistic conglomerate of those areas and the *Balkan romanitas* acquired traits which could be defined, according to Niculescu, *sui generis*.

He reports the attestation of Byzantine chronicles of Romanophone pastoral communities in continuous mobility. Because of that mobility, the term *Romanus*, referred to the person speaking a Romance language, spread around the northern and southern areas around the river Danube. Due to the split with the Western Empire, in the Eastern one was important to preserve to Latin-romance origins as a symbol of continuity of identity.

However, we cannot considerate the Romanian *latinitas* as an original unit because of some discrepancies in the Romanian language. Niculescu says (1999, p. 241-254) «[...]il caso del termine *rugăciune* (rogatio) ‘preghiera’,

¹ My own translation from Italian to English:” [...] the case of the term *rugăciune* (rogatio) ‘prayer’, preserved in Dacian-Romanian but absent in the Romanian South-Danubian (in which appear Greek terms such as *părăcalie*, *părăcălisire*), which appears sporadically also in the Gallo-Romance domain.”

conservato in daco-romeno ma assente nel romeno sud-danubiano (nel quale appaiono orare o termini greci quali *părăcalie*, *părăcălisire*), che appare sporadicamente anche nel dominio gallo-romanzo.»¹ Niculescu also refer to Rosetti (1986, p270) when this talks about the relevance of the Slavic as bringer of Latin terms «che non riproducono la tradizione Latina, ma presentano tratti caratteristici delle lingue slave meridionali».² Niculescu report examples of Latin word as *creatione*, *calendae*, *Rosalia* and *Traianus* that becomes *Crăciun* (Christmas), *colindă* (Christmas chant), *Rusalii* and *Troian* through the Slavics *Kračun*, *kole”da*, *Rusalja* and *Troian*.

Based on Niculescu’s studies we cannot considerate the Romanian *romanitas* only as another variant of Romance language derivative from a vulgar Latin. It is a more complicated structure, with own peculiar characteristics. He writes in the end of his composition «[...] il romeno [...] a lungo ignorato dalla storia [...], ha dovuto impregnarsi di elementi non latini dell’Oriente europeo e lottare contro le vicissitudini dei tempi e dell’ambiente variopinto, culturale e

² My own translation from Italian to English:” which do not reproduce the Latin tradition, but present characteristic features of the southern Slavonic languages.”

linguistico circostante per conservare ed affermare la propria identità. Forse per questi motivi i Romeni si considerano più *romani* degli altri discendenti della “stirpe latina”!»³

What about nowadays? In the last years of the 19th century many Romanians migrated from their homeland to Italy. Xenophobia, political manipulation and sensationalism have not made integration an easy process, at all. Somebody had talked of invasion, as if those Romanians wanted to give us the counterattack after almost two thousand years. A sort of new war between Romans and Romanian on a different field. "Ma oggi, tra italiani e romeni ci vuole una nuova Colonna Traiana"⁴, wrote Horia Ghibutiu for the site of the Italian newspaper *La Repubblica*. Many tourists in the Eternal City walk under this monument, but the images sculpted on it do not give them the same emotions that can be originated in people of Romanian origin. This column shows the images of a crucial moment for the birth of this people.

In his article, Ghibutiu reports the tragic fate of a Romanian woman who lived in Rome, Maricica Hahaianu,

who died in hospital after a quarrel, ended with violence, had with an Italian boy at the Anagnina subway station. The political exploitation that followed this event encouraged the raging spirits of one and the other people. The fact that the European Union has brought under a common roof Romanians and Italians should be a start to find a meeting point and to build the basis for a new friendship between the two peoples. We like to think that this is possible and the idea of building an ad hoc monument sounds as a good idea.

The dualism Rumân/Vlah and the Roman heritage in the historical sources.

Speaking about "romanitas", two issues or aspects which deserve particular attention are the one related to the origins of the ethnonym *Rumân* and the one related to the duality of *Rumân / Vlah*.

As Ioan-Aurel Pop points out on his dissertation "I Romeni e il ricordo di Roma", the Romanians (the largest nation in terms on inhabitants of

³ My own translation from Italian to English: " [...] the Romanian [...] long ignored by history [...] had to absorb non-Latin elements of the European Orient and fight against the vicissitudes of the times and the colourful, cultural and linguistic environment around it to preserve and affirm the own identity. Perhaps for these reasons the Romanians consider themselves

more *Romans* than the other descendants of the Latin's ancestry!"

⁴ My own translation from Italian to English: " But today, between Italians and Romanians, we need a new Trajan's Column"

South-East Europe and at once the only *neolatin* population in the Eastern Europe) always had throughout their millennial history two different names: *Romanians* (which is the one they gave themselves on the alleged basis of their roman heritage) and *Valachians* (the name that foreign populations conventionally gave them). The same happens with the country name, which is *Țara Românească* for the Romanians and *Valachia* for the others. The reason why the Romanians called themselves *Romanians* is because they were aware (since the Middle Ages, or perhaps even before) of their roman heritage. There's a slight difference between the term *Rumân* (which became later in time *Român*) and the term *Valachian*, referring the first to the (direct) roman progeny or heritage, the latter to the *latinophone* idiom in use in the territory which became Romania. In the very beginning actually only the common people used the denomination *Rumân*, while the Romanian élites (whose official language was the ecclesiastical slavic) they would use the name *Vlah* (or *Valah*). The duality *Rumân / Vlah* seems to be certified by many historical sources at least from the XIV (if not earlier). Actually this is not even a rare case, in the sense that also other populations, like (just to name a few) Hungarians, Finns and Greeks have been named throughout their history in a

different way, depending on who the calling was. So the Hungarians named traditionally themselves *Magyarok* and not Hungarians (the way how they always were called by foreign populations), the Finns always called themselves *Suomalaiset* and not Finns, the Greeks used to call themselves *Elleni* and not Greeks etc.

The fact that Romanians have always recalled and emphasized their latin origins claiming their "diversity" (both from a cultural and linguistic point of view) and uniqueness in the South-East Europe speaks volumes on their sense of pride, which derives from being associated to the *Romans* and the *Great Roman Empire*. The Romanian language, if we look at it, has clearly some connections with the Latin language. Words like "nume" (lat. *numen*), "durere" (lat. *dolor*), "rugăciune" (lat. *rogationem*), "culoare" (lat. *color*) and even the old term "rumânească" (lat. *romanesca*) are very good examples of this. Of course the language has been also affected throughout the centuries by the closest neighbour idioms, so Romanian is actually a kind of mixture of Latin, Slavic and Magyar. According to a notorious *opinio*, the Italian *Humanists* first discovered Romanians' *romanitas* (read latin origins of Romanians). Among them (just to name as few) Poggio Bracciolini, Flavio Biondo and

Francesco della Valle⁵, all of them active in the XVI century. However, the conscience of this ancient heritage seems to be even older and traces of it can be found already in the XII century⁶.

As Pop incisively points out, Romanians have been since the very beginning of their history a sort of "latin enclave at the gates of East" or (which is the same) "an island of latinity in a slavic sea", and they always had to deal with the many influences, interferences and attacks around them and their area (region). They always feared somehow anything coming from East, embracing rather the West in order to preserve their national identity. And that's why West (read Rome) has become the model to be followed: «Roma – l'antica Roma – era parte sostanziale di questo modello ed era divenuta il suo simbolo più eclatante. Da questo legame con Roma – reale e immaginario allo

stesso tempo – sono nate l'ideologia e la moderna mitologia nazionale romana.»⁷

Despite the different views in terms of religion (Romanians are notoriously orthodox and they never embraced and accepted the Roman catholic doctrine), Romanians always looked to West and to Rome, and always felt the need to claim and corroborate their historic tie with Rome and their Roman heritage as a perpetual mark of national identity, the creation of which has been shaped throughout their history by the élites and the intellectuals. Since the XVIII century, under the impetus of *Școala Ardeleană* (the Enlightenment current represented by the Transylvanian school), history as a subject begun with Rome and its founding, so that the distant past of Romania and Romanians

⁵ Speaking about the Romanians of *Țara Românească*, the humanist Francesco della Valle (who knew apparently well enough the situation in the Northern part of the Danube area in the years 1532-1534) made such remark: «la loro lingua [i.e. dei romeni] è poco diversa dalla nostra lingua italiana; loro si chiamano nella loro lingua romani, dicendo che sono arrivati da tempi antichissimi da Roma, per stabilirsi in questo paese.» [My translation: «Their language is not too different from our Italian language; they call themselves *Romans*, saying that they arrived from Rome since ancient times, to settle in this country.»]

⁶ Back in 1199, Pope Innocenzo III, discussing about the glory of Romanians' ancestors with Ioniță

Caloian, King of Valachians and Bulgarians, asserts: «Per stirpe e sembianza sei romano, come il tuo popolo e la tua terra, che dal sangue dei romani trae la propria origine.» [My translation: «By race and appearance you look *Roman*, just like your people and the land, which takes its origin from Romans' blood.»]

⁷ [My translation: «Rome – the ancient Rome – was a substantial part of this model and became its most blatant symbol. Through this roman tie – real and fictional at once – originated ideology and the modern Romanian national mythology.»]

would eventually get mixed and confused with the glorious past of Rome and the Romans.

The memory of Rome still survives nowadays in the collective consciousness of Romanians, as certified by several celebrations of Roma's former glory held here and there in Romania (i.e. the one in Alba Iulia, called *Festivalul Roman Apulum*, which takes place every year in May, offering gladiatorial shows for the joy and delight of adults and children).

Migration waves to Italy and Romania between the XIX and the XXI centuries.

Another interesting issue is the one related to the (mutual) migration waves between Italy and Romania. It is actually an old phenomenon dating back to the end of the XIX century. According to Federico Focacci (the author of "Italia e Romania. Migrazioni a confronto"), we should distinguish 4 different waves of migration. The first one dates back to the end of the XIX century, before the World War I (the so called *Great War*), and it is actually a one-way migration from Italy (Northern Italy, to be more precise) to Romania. At that time many Italian workers moved to Romania and gave an important contribution to the Romanian State's modernisation. The

second wave began after the fall of Ceaușescu and the communist regime in the end of 1989 (the so called *Revoluția Română*) and was mainly characterized by the migration of Romanians to Italy. The third wave starts with the beginning of the new millennium (2000) and it's especially about relations of an economic, financial and entrepreneurial nature (mostly Italians entrepreneurs moving their activities and business in Romania). The fourth and last wave or stage starts about 10 years ago, when Romania joined EU (2007), and it's characterized by a new migration of Romanians to Italy and once again by the moving of Italian firms, groups and companies to Romania.

Speaking about the first wave, we can say it was, compared to the subsequent, a mass and temporary migration involving mainly Italians. Why? Because entire communities from Northern Italy (Trentino, Friuli, Emilia Romagna and Veneto mostly) moved seasonally to Romania employed by Italian companies, mainly in the building sector (usually they used to leave in the springtime and going back to Italy in the late fall). Actually, the first Italian workers arrived in Romania already in 1868 (at that time their number was estimated in about 600 units), to build roads, railways, seaports and, more in general, public buildings. So they were there to enhance and speed

up Romania's modernisation process. The peak was reached between 1894 and 1898, when the number of Italian workers increased up to 7000 units. Most of these workers came from Veneto, but little by little more and more Southern workers arrived. A considerable number of public buildings (i.e. the Iasi's National Theater, Buzau's Town Hall, the old Chamber of Deputies etc.) were built by Italians. And aside from them, a lot of bridges, railway lines, tunnels and roads. Their salaries were relatively good, as they could save enough money and send it to their families in Italy. This peculiar kind of migration faded away right before the *Great War*. In 1918, when Transilvania, Bucovina and Basarabia eventually joined together, the *Great Romania* was born and the country, due to the growth of the labour force, no longer needed Italians.

The second wave begun after Ceaușescu's fall in the end of 1989. After the breakdown of the communist regime, many Romanians (in the very beginning mostly some ethnic minorities) moved to Italy. According to the Italian National Institute of Statistics, starting from the year 1990 about 380.000 Romanians moved to Italy permanently. Italy, together with Spain and Germany, was the most preferred destination. Most of these Romanians came to Italy to work as caretakers, housekeepers, waiters,

nurses, farmers, electricians etc. In the beginning just a few were legal workers and had a residence permit or a regular contract. This kind of migration is called "circular" and was replaced later on by the "economic" migration, with people moving to Italy and counting on relatives, friends or anyway compatriots ready to help the newcomers in the stage of the initial reception. All in all with this new wave of migration (involving mostly Romanians), many Italian entrepreneurs started moving their business activities (mainly in the clothing and footwear field, but also in the infrastructure area) to Romania, due of the cheaper cost of labour (the so called delocalisation or "relocation") and low taxation. Actually, some of the most important Italian state companies (i.e. Eni, Enel, Ansaldo, Italstrade etc.) were there already under Ceaușescu, and gave their contribution to important public works such as the Hanri Coanda airport in Bucarest and Cernavoda's nuclear plant.

The third wave of migration (but we should also include into this the very last one) increasingly developed in the beginning of the new millennium. Since then the Romanians' contribution to the Italian production system has been quite relevant and assumed almost a structural nature. According to the Italian Department of the Interior, already in 2003 Romania was the

first ethnic group among the permanent residents attracting not only workers, but also students and neo-graduates. Despite many difficulties and social problems this integration process has continued and still continues nowadays, although some Romanians (especially the ones socially and culturally weaker) didn't integrate at all and for this reason either live precariously hustling and surviving or (sometimes) even committing worst crimes (especially sexual crimes or killings). According to *Unioncamere*, the Romanian presence is relatively rooted in Northern Italy (especially Lombardia and Piemonte) and Lazio, and Romanians contribute nowadays significantly to the Italian GDP.

Italian art in Romania and mutual connections between Romanian and Italian intellectuals.

The evidence of the Italian presence in Romania is concrete and visible almost everywhere, and not only in terms of public infrastructure, but also when it comes to art. Giving just a few examples, we should recall the beautiful monuments and statues made by the Italian sculptors in the major and best known cemeteries of Bucharest, Timisoara, Iasi, Galati, Braila, Cluj-Napoca, Arad or Oradea. A famous statue is the one in front of the university building of Iasi (the old capital of

Romanian Moldavia) depicting Mihail Cogalniceanu, made by the Italian sculptor Raffaello Romanello. Another beautiful one, depicting the great Latin poet Ovidius, is located in the historical city center of Constanta and was made by Ettore Ferrari, who carved statues also in Bucharest and Cluj-Napoca. In fact, the presence of Italian artists (sculptors, painters, graphic designers etc.) in Romania dates back to XVIII century and continues until nowadays. An interesting partnership with the local artists of Ianca, near Braila, has been recently re-established by two Sardinian plastic artists: Tore Angioni and Mariano Serra. For Tore Angioni this was the second visit to Ianca, after the one in 2007, when he inaugurated a plastic art exhibition at the Regional Library "Panait Istrati", together with the artist of Braila Ion Voineagui. Angioni and his friend Serra made just this year a mural on the stadium facade of the town of Plopu, in the province of Braila. As a Sardinian native, I'm particularly proud of this partnership.

Another issue which certainly deserves a particular attention is the one related to the (mutual) connections between Italian and Romanian intellectuals dating back already to the XIX century. Due of the linguistic proximity and because of historical reasons, Romanians always had a certain fascination (some sort of "crush", so to

speak) for the Italians and viceversa. After all Romania has produced in different fields some outstanding personalities, such as Constantin Brancusi, George Enescu and Eugene Ionesco. And Italians, it's well-known, can really appreciate other nations when it comes to culture. We should mention in the end at least three important Italians, Giovenale Vegezzi-Ruscalla, Ramiro Ortiz and Luigi Cazzavillan, whose contribution for the development of Romanian language in Italy and Italian language in Romania has been quite relevant. Vegezzi-Ruscalla, professor of Romanian history, language and literature at the University of Turin, was the first in Italy (back in 1863) to teach Romanian, and eventually became a member of the *Romanian Academy*. Ramiro Ortiz was professor of Italian literature at the university of Bucarest from 1913 to 1933 and director of the Institute of Italian Culture in the capital. Throughout his long and successful career, he had the chance to meet and follow important personalities such as Nicolae Iorga, Vasile Parvan, Dimitrie Onciul, Pompiliu Eliade and Ion Bianu. Luigi Cazzavillan was a journalist and a war correspondent in Romania, and his name is related to a very popular newspaper called *Universul* (founded by him in 1884). By the end of the XIX century, Cazzavillan imposed himself as one of the major personalities of the Italian colony in

Bucarest, of which he became president. He was also an important donor and contributed to several charity initiatives, both in Romania and in the native Veneto. He died in Bucarest, still young in 1903. A monument in the "Cazzavillan Park" of Bucarest still reminds his extraordinary figure.

Conclusions

In conclusion, we can say that due of historical reasons and linguistic proximity, Romanians and Romans always had a particular affinity and many connections throughout the centuries, as certified by the historical sources. The Romanians are the only "Romanic" nation that has kept the memory of Rome in its name. They have always called themselves *Rumâni* (and later on, from the XVI century onwards, *Români*), while the others have always called them *Vlachs* (or Vlachi), which means speakers of a neo-Latin language. This historical heritage is the result of the conquest of Dacia by the Roman emperor Trajan (98-117) between the years 101-106 AD and the creation in that area of a Roman province (the so called *Dacia Traiana*), as a result of which the Latin mark was preserved forever in the region of Carpathians and the Lower Danube. Many things have changed since the Middle Ages and after the collapse of the *Roman Empire*, but this special re-

lationship never faded away. The Romanians always looked at us (the "Latins") as a model to be followed and as a source of perpetual inspiration, and they always felt proud for being or considering themselves as special heirs of the glorious *Roman Empire*. A clear sign of this proudness emerges after all unequivocally also from the lines of the Romanian national anthem written in 1848 by Andrei Mureșanu: «Deșteaptă-te, române, din somnul cel de moarte / Acum ori niciodată să dăm dovezi în lume / Că-n aste mâni mai curge un sânge de roman / Și că-n a noastre piepturi păstrăm cu fală-un nume / Triumfător în lupte, un nume de Traian!»

Bibliography

Alexandru Niculescu / Tra romanità e romanità" <http://cisadu2.let.uni-roma1.it/air/docs/interventi/Niculescu%20Romanita.pdf>

Horia Ghibutiu / "Ma oggi, tra italiani e romeni ci vuole una nuova Colonna Traiana" translated by Loredana Ceausu,

20.10.2010. http://www.repubblica.it/cronaca/2010/10/20/news/ma_oggi_tra_italiani_e_romeni_ci_vuole_una_nuova_colonna_traiana-8255342/

Ioan-Aurel Pop / I romeni e il ricordo di Roma: www.bdnonline.numismaticadellostato.it/apriArticolo.html?idArticolo=51

Federico Focacci / Italia e Romania. Migrazioni a confronto: <http://culturaromana.it/italia-e-romania-migrazioni-a-confronto/>

Violeta Popescu / Romania e Italia, uno sguardo comune: <http://culturaromana.it/romania-e-italia-uno-sguardo-comune/>

Mihai Neacsu / Arte italiana nelle città romene: www.settegiorni.ro/2017/05/08/arte-italiana-nelle-citta-romene/

Romania / Festivalul Roman Apulum: www.turismoitalianews.it/notizie/17-ultime/12718-romania-festivalul-roman-apulum-ad-alba-iulia-rivivono-i-fasti-dell-impero-di-roma-con-guerrieri,-gladiatori,-danzatori-e-artigiani

Romanian National Anthem: https://en.wikipedia.org/wiki/De%C8%99teapt%C4%83-te,_rom%C3%A2ne!

https://it.wikipedia.org/wiki/Impero_romano

[https://it.wikipedia.org/wiki/Dacia_\(provincia_romana\)](https://it.wikipedia.org/wiki/Dacia_(provincia_romana))

Legenda numelui – Doina Ruști, *Manuscrisul fanariot*

Carmen Dărăbuș

Preliminarii

Romanul *Manuscrisul fanariot* al Doinei Ruști, pornind de la un document real aflat de autoare în arhivă, țese, baroc, o lume balcanică în toate subtilitățile ei de sfârșit de secol XVIII: „Respirând, prin balcanismul succulent, același aer de familie ca prozele unui Ștefan Agopian ori Silviu Angelescu — sau, de ce nu?, ale mai vechilor Nicolae Filimon, Mateiu Caragiale sau Eugen Barbu (cel din *Principele și Săptămâna nebunilor*), romanul Doiniei Ruști a deschis excelent noul an al prozei românești” (Romilă 2015), fiind foarte bine primit de critică. O narațiune densă, în care sinestezia dă viață unor destine pe canavaua unui oraș exotic prin influențele greco-turce, având ca fir roșu legenda numelui, legendă prezentă în lumea rurală românească, conform căreia schimbarea numelui schimbă o soartă rea în una bună, alungă boala, moartea etc. Rolul numelor joacă un rol important, conti-

nuând o tradiție a romanului românesc și universal: „[...] toți marii scriitori au intuiția sau, frecvent, conștiința rolului jucat de onomastica personajelor și, prin urmare, acordă atenție — uneori o atenție specială - și acestei componente a operei” (Ignat 2009: 321). În funcție de propunerile tipologice ale lui Mihai Ignat¹, hermeneutica onomastică urmează criteriul relației cu textul, și anume cel intratextual, în acest caz, situat într-un context general al numelui, în care schimbările onomastice aduc și schimbări de loc, context care generează adevăratele conținuturi: „[...] în procesul de resemnificare a antroponimului din opera literară narativă contextul are un rol fundamental. A face abstracție de acesta și a analiza numele proprii în sine nu înseamnă a demonstra relevanța lor în text” (Ignat 2009: 320). Onomastica literară probează numeroase astfel de cazuri de resemnificare, care fac dintr-un simplu dicționar un ingredient care face, adesea, personajele memorabile.

Numele, ca o călătorie în Balcani

Pornit din Salonic spre orașul „vlașilor dansatori”, Bucureștiul, Ioanis Miliokopu, fiul lui Bradu Miliokopu, face o călătorie formatoare, de-a lungul căreia se inițiază în dragoste, în moravuri, în prietenie, în mersul istoriei. Fiu

¹Mihai Ignat, *Onomastica în romanul românesc*, Editura Universității Transilvania din Brașov, 2009.

al unei familii de vlași din Grecia, intră în tinerețe acaparat de trei coordonate: pasiunea pentru croitorie, atracția nebuloasă pentru un oraș magic, cântat de sultanul Selim, cântec diseminat în Balcani, iar din punct de vedere moral, datoria de a se alătura armatei lui Lambros, care lupta contra turcilor. Atracția lui Ioanis pentru orașul desfătărilor își are originea în legenda din cântecul sultanului Selim, iar acesta este un pretext pentru o fastuoasă reconstituire a unui topos: „*Manuscrisul fanariot* este un festin al prozei istorice. Clădit din detalii rare de epocă și din impulsul de a salva, cu mijloacele ficțiunii, un crîmpei de poveste reală, dezgropat de Doina Ruști din arhive, romanul aduce la suprafață o lume veche, cu moravuri specifice și cu o senzualitate care invadează fiecare scenă” (Alina Purcaru 2015: 1). În drumul spre nava lui Lambros, Ioanis decide să-și urmeze visul secret, astfel că schimbă traseul, luând-o spre Istanbul, în intenția de a ajunge în capitala valahă. Avertizat, în capitala Imperiului, de dificultatea drumului spre Giurgiu, nu se gândise niciodată că și numele poate fi furat: „Numele poate fi pierdut, înlocuit, compromis, stâlcit sau furat. Există locuri în Europa în mod tradițional populate de hoții de nume, mai ales în Balcani, unde se zice că e ținutul celor mai ingenioși hoțomani. [...] Or, dacă tâlharii stăteau la drumul mare, hoții de nume își duceau viața

printre oamenii respectabili” (Ruști 2015: 14). Ajuns la podul peste Dunăre de la Giurgiu, își scrie numele ciuteț, pe un petic de hârtie, cu litere grecești, chirilice și turcești, într-o fuziune balcanică simbolică, apoi „își spuse numele cu toată mândria de vlaš sarunez” (Ruști 2015: 26): Ioanis Lu Bradu Milikopu. Premonitoriu, ecoul prelung al rostirii se stinge ca un sunetul unui instrument muzical în deriva morții. Simulând înțelegerea, suspectul vameș scrie alt nume pe documentul de trecere: Ion sin Radu, astfel că odată cu intrarea în Valahia numele lui dispare în documente, dat fiind unui fugar sârb, care voia să-și piardă urma. Înainte de a ajunge să-și folosească numele recent primit, imediat ce ajunge la București, este confundat cu valetul consulului turc, Léon Perrier, pronunțat, local, Leun. Jefuit de scrisoarea de recomandare pentru domnul țării, Nikos Mavros (domnitorul Nicolae Mavrogheni), fără puterea de a-și dovedi numele real, este dus la Mitropolie. Consulul rus Hastatov deslușește confuzia, secondat de preotul Dositei, care-și ia numele Deli Zorzo, nume cu rezonanță grecească, menit să-i ascunde originile foarte modeste. Dispariția valetului, dornic să scape de o încurcătură amoroasă, făcuse numele celebru, alături de marca identitară vestimentară: „După dispariția valetului, nu mai rămăsese niciun loc prin care numele lui Leun să nu fi trecut. El cuceri orașul stradă cu stradă,

alcătuiind o hartă a căutărilor valetului verde” (Ruști 2015: 125). Faima numelui intră în toate cotloanele orașului, de la saloanele boierești la șatrele țigănești.

Lumea orașului râvnit îi aduce și experiența iubirii și rând pe rând ”Salonicul dispăru ca o fereastră sub perdelele de catifea” (Ruști 2015: 72). Țiganca roabă Maiorca, ea însăși cu o istorie personală a numelui, este cea dintâi care-l strigă pe cel de-al treilea nume al său, Leun, cu care vlašul intră în istoria orașului și-n altă istorie personală a sa. Numită în actele oficiale Neaga, după bunica sa, așa cum hotărâse boieroica Doicescu, stăpâna lor, Tranca, mama ei, în chinurile facerii, rămâne în minte cu melodia cântată de un taraf, în noapte, în care un cuvânt se repeta obsesiv și pățimaș - *Maiorca*: „Era o vorbă pe care Tranca o găsea pățimașă, era un sfârc de țâță strâns între degete, un ardei iute, copt și tăvălit prin ulei. Mai mult: era un cuvânt familiar, ceva ce mai auzise. Îi amintea de căldărușa cu boabe de grâu, de sticluța albastră moștenită de la bunica ei” (Ruști 2015: 47). Numele *Neaga*, precum cel de *Ioanis*, se retrag în obscuritatea unor evidențe administrative, fără legătură cu devenirea persoanei, care dă consistență unui alt nume. Sonoritățile exotic-magice ale numelui ei nu-l vor lăsa, pe Leun, să o uite, nici să renunțe vreodată la ea: „-Maiorca! Numele ei îl tăie în două”

(Ruști 2015: 196). În vârtoarea istoriei fanariote nimic nu contează „în fața numelui cu 300 de aripi, acel nume știut pe fiecare stradă, șoptit peste orice gard” (Ruști 2015: 230). Pentru Ioanis-Radu-Leun Bucureștiul și Maiorca fuzionează; emoțional, onomastica dă sens toponimiei. Tatăl Maiorcăi, Necula cărmădarul, își păstrează acest nume doar în catastife, altfel era știut drept Cucumeaua, nume căpătat datorită ochilor precum cei ai cucuvelei, atenți și cețoși în același timp. Membrii clanului erau urmașii lui Goiu Lizate Tyaga, intrat în legenda amintirii, „regele poruncilor guturale și al invectivelor ascuțite. Știa numele adevărat al orișicui, acel nume ascuns, pe care de multe ori nu ajungeau să-l cunoască nici măcar purtătorii lui de drept” (Ruști 2015: 114). Bucureștenii erau insensibili la nume, „imuni la orice cântec și indolenți la orice nume” (Ruști 2015: 115), astfel că repede re-denumeau oameni și seminiții în directă legătură cu imaginea lor plastică. Re-botezarea de către șeful clanului era o confirmare a apartenenței la neam, dincolo de consemnarea oficială a altor nume în actele proprietarului de robi. În clipa în care Tyaga îl numește „Cucumeaua”, „a alergat într-un suflet până acasă, unde a povestit tuturor, fericit că ținuse minte un cuvânt atât de lung, care era numele lui, acel nume neștiut care atârna chiar de gâtul lui Dumnezeu. Târziu a aflat că era și numele acelei

păsări prevestitoare de moarte care striga noaptea cerând cap de om” (Ruști 2015: 116). Kiriță ispravnicul are revelația dublei sale identități, valahe și țigănești, când „fu lovit de tăria numelui Goiu Lizate Tyaga” (Ruști 2015: 183). Criza de identitate prin similitudinea cu *tyagan*, nomad venit din Orient, născu o aversiune definitivă față de cuvântul *țigan*, față de jumătatea sa pe care o aneantizase în istoria personală, aversiune transmisă urmașilor săi. Realitatea oficială, scriptică și cea practică, se despart și funcționează diferit, prin nume.

În fond, dacă numele ales nu-și cheamă un conținut potrivit ori conținutul, în timp, se îndepărtează de numele ales, el poate fi schimbat ca vehicul social: “The name may be invented but consist of or contain interpretable elements, and the author may intend to impose a meaning (in the broadest sense) on the reader by his or her invention; that is, the act of naming, and the name chosen, are non-random, and the lexical meaning of any expression that constitutes or is included in the name is relevant to understanding its significance in its context of use” (Coates 2015: 31). Numele configurează și reconfigurează destine, iar un bun hoț de nume este

un regizor social, el însuși aparent ubi-cuu, precum cei cărora le vinde numele furate: „Acesta era Riga din Veleștin, pe numele lui cunoscut în Imperiu [Otoman], dar care de cum trecea granițele putea să devină oricine, fiind cel mai vestit hoț de nume. Versatilitatea lui era atât de mare, încât ar fi putut să ia chiar și numele sultanului, fără ca acesta să-și mai aducă vreo-dată aminte cum îl chema” (Ruști 2015: 99). Schimbările onomastice funcționează magic, mărturisind, implicit, mare încredere în puterea cuvântului. Adevărat picaro, Riga din Veleștin – nume simbolic, de asemenea, cu trimitere la vechimi imemorabile², tesalian vorbitor și de vlašă, vine din Franța cu manifeste contra turcilor, schimbând „trei nume lungi și cremoase” (Ruști 2015: 99): la plecare este Pierre d’Artand, la mijlocul drumului devine Ioanis Milikopu, vădindu-se uzurpatorul de nume părintesc, în vama de la Giurgiu, al celui devenit Leun, ca la București să ia un nume ce trimite, ca sens, spre regalitate, el fiind, de altfel, regele unanim acceptat al metamorfozelor onomastice.

Numele e capabil să producă fragmente de istorie la granița dintre legendă și realitate. Povestea bucureștenei îmbogățite de pe urma numelui

² **velîște** s.f. (reg.) trecut îndepărtat, origine veche, (Stră)vechime, din strămoși (Memoria 2004). – Din

veleat. Sursa <https://dexonline.ro/definitie/veli%C8%99te>

Ghiorma a intrat în urzeala orașului. Simțul numelui bine ales te poate conduce spre glorie sau spre pieire. După ce jefuiește de nume un aventurier numit Ghiorma, fără să-l ucidă, ci vrăjindu-l până uită cum îl cheamă, „îmbătându-l cu lemn câinesc stins cu rachiu” (Ruști 2015: 24), adoptă un foarte tânăr turc deja viciat în atmosfera complicităților istanbuleze, căruia îi dă numele aventurierului. După cum consemnează documente din Arhivele Statutului, începe o afacere modestă de comerț cu robi; pe măsură ce afacerea capătă amploare, își cumpără titluri, în cele din urmă chiar titlul de „ban”, rămas în documente ca Ghiorma Banul. Ucis fără glorie în timpul unei revolte, comerciant de sclavi fără scrupule, nimic, cu excepția numelui, nu părea să-l fi destinat memoriei colective: „Prin aceasta vreau să vă spun că un hoț de nume nu e un simplu pungaș, ci un magician în stare să aprecieze o marfă de mare finețe” (Ruști 2015: 25). În mahalaua care i-a purtat numele s-a construit biserica Stavropoleos, lucru intrat în legenda bucureșteană. Podul Șerban-Vodă este, de asemenea, parte a unei legende onomastice, pentru că se poate face o hartă bine articulată a locurilor care poartă numele acestui domnitor: un pod, un han, un cimitir, prăvălii, cârciumi, o fântână, un cuptor de pâine. În rezonanță cu spiritul locului e și durata numelor: „Totuși, niciun nume nu e etern, mai

ales în lumea bucureșteană, unde planurile de lungă durată sunt disprețuite în mod unanim. Tot așa și numele, importante sau nu, rezistă puțin” (Ruști 2015: 27). Podul Șerban-Vodă devine, la un moment dat, podul Lascăr, după numele unui târgoveț înșelat de amantă, care și-a tranșat, violent, problemele amoroase pe pod. O compasiune comică, mai curând, îi face pe bucureșteni să atribuie alt nume cu rezonanță erotică doar de ei știută, podului. Antroponimia este un mijloc de umanizare a orașului. Când ochii lui Leun întâlneau ochii Maiorcai, întregul oraș părea a răsună de numele ei. Postrivirea dintre exotismul chipului ei și cel al numelui îi dă identitate în lumea robilor boierești: „Lui Leun numele i se păru pe măsura ochilor ei, așezați fantomatic pe fața de un cafeniu luminos. Maiorca!” (Ruști 2015: 57). Putem vorbi și aici de un „[...] centru de interes al analizei încercarea de reconstituire a efectului psiho-, sociolingvistic și pragmatic produs (asupra purtătorului) de pe urma unei alegeri nominale determinate de altcineva” (Felecan 2015: 138), în cazul de față, de două centre importante, Leun și Maiorca, ce se vor contopi, în final, la curtea boierului Doicescu - și de câteva secundare. Numele considerate prea dificile, cu care Balcaniul nu era familiarizat, erau transformate în denumiri generice. Friedrich Josias, Prinț de Saxa-Coburg-Saalfeld era, în men-

talul colectiv, fie el al plebei ori al înaltei societăți, doar Prințul. Tot o denumire generică primește orice străin de Valahia, și anume aceea de *sudit*. Numele excentricului baron Apor Luca Szabolcs, al cărui zbor în balon eșuează în Bozăria Bucureștiului rămâne Luca, accesibil pronunțării, topit, și el, în plasma unui oraș carnivor. Leun însuși devine, ca plastograf, falsificator de destine, pentru că ajunge să întocmească documente false, cu alte nume, pentru soldații fugiți din armata lui Lambros Kastonis și urmăriți cu înverșunare de turci.

Sinestezii

Din prima zi petrecută în oraș, o amprentă olfactivă se asociază locului și erosului în momentul în care o întâlnește pe Maiorca la brutăria ale cărei mirosuri de susan copt și „jimblă” (franzelă) învăluiau strada; iar la marginea orașului, Bozăria cu legendele ei vrăjitoarești „deasupra căreia ardea soarele, ridicând valuri de crudăciuni otrăvite” (Ruști 2015: 14) – într-o narcotă perpetuă, ce-și schimbă doar ingredientele. Mai apoi, o paradă de calești luxoase și trăsurile vieneze captușite cu catifea îmbibată în crin și scorțișoară, căruțe acoperite cu papură îi trec prin fața ochilor, cu mintea deja îmbătată de visuri de mărire. Lucruri, senzații și cuvinte fuzionează într-un loc aparent primitiv, dar plin de capcane și de reguli pe care nou-

venitul trebuie să le învețe: „Bucureștiul, pentru cine nu știe, este un oraș mâncător de cuvinte, o gaură hrănită cu șoapte, un depozit de șuierături și de cântece. Este un oraș sugativă. Nu contează de unde vin, dacă sunt nemțești, grecești sau chiar dintr-o limbă moartă. Orice cuvânt e o scânteie, un combustibil care ține orașul în viață (Ruști 2015. 33). Sonori vechi răsar de nicăieri, parcă aduse de apele Dâmboviței, „încât pe cheiul ei ai impresia că șușotesc spiriduși” (Ruști 2015: 33). Și tot apele ei duc sunete de clavir, șoapte de dor, amestecând valsuri și manele cu mirosul lemnului de stejar ars iarna în sobe. Erosul este, vreme de câteva luni, atotstăpânitor, iar râul ce străbate orașul preia, ca o cutie de rezonanță, sinestezică, această plăcută, iar uneori fatală amețală. Tutunul de lanina, îmbătător ca tămâia, dă nota specifică Hanului Zlătari, iar din curți iese mirosul inconfundabil al ardeilor iuți, proaspeți sau uscați, umpluți cu usturoi și năut, puși pe țigla lângă orice meniu. În octombrie, orașul miroase a must și grătare, a turte de struguri frământate cu făină. Ritmul vieții e dictat de arome, care acționează cu puterea unei vrăjitorii: „Din aprilie până la sfârșitul lui octombrie, bucureștenii trăiesc repede și într-o nepăsare totală, iar după aceea, până când înfloresc zarzării, cad într-o tihnă de stăpâni ai

caselor lor” (Ruști 2015: 44). Alifii parfumate, uleiuri înmiresmate cu mosc și liliac se strecoară de la mesele și de pe zidurile învelite în iederă și caprifoi. Narcoza olfactivă e dublată de ceva auditivă și de cea cromatică, de foșnetul fustelor înflorite, de fesuri în culori tari: „Un oraș euforic, care trăiește senzorial, epidermic, un spațiu populat de calești luxoase și trăsuri vieneze, prin care șoaptele curg domol, vitriolant, ignorând puterea adevăraților stăpâni, Sf. Gheorghe și Sf. Dumitru, primul – omorător de bestii, al doilea – ocrotitorul orașului” (Constantin Piștea 2015: 1). Coafuri somptuoase, excentrice, femei senzuale, turci în mătăsuri „care lăsaus în urmă aburi fierbinți de magiun” (Ruști 2015: 60); fiecare categorie etnică are amprenta sa: grecii par a lăsa în urmă dâre de tabac, turcii – de mosc, nemții – de camfor și spirt, iar când soarele asfințește, Bucureștiul miroase a liliac gata să se veștejească. Cântece de dor și alean năucesc și mai mult simțurile încinse, într-o sinestezie ce pornește dinspre logos spre materie. Vrajit de cuvântul „coconiță” al cărui înțeles Ioanis-Leun venit de la Salonic încă nu-l cunoaște, trăiește intens imagini și senzații: „putea fi un bob de sticlă, o floare de leandru, o părăluță de aur, un mic gândac de chihlimbar, o sarailie cât nuca – orice o fi fost, *coconița* încăpea într-un buzunar mic, făcut pentru lucruri secrete” (Ruști

2015: 74). Unicitatea femeii iubite e celebrată prin parfumul unic, făcut special pentru ea, așa cum Tilu alchimist-parfumier îi face Zoicăi cea neasemuită, care iubește pe un altul, amprenta olfactivă în care strecoară picături magice, în speranța că vraja lor îi va întoarce ochii spre el, parfumierul: „Pentru el nu exista decât o femeie, o siluetă plutitoare și regească, învăluită în acele parfumuri pe care le concepușe special pentru ea, și care erau două: primul era făcut din mosc îmblânzit cu narcisă de baltă și frăgezit cu mușchi de stejar, iar al doilea era capodopera lui, un parfum din caprifoi și din izmă, în care picurase ulei de migdale” (Ruști 2015: 101). Boierul Doicescu nu iese nicăieri înainte de a se stropi cu parfum de narcise; sticluța îl însoțește mereu în trăsura, reîmprospătând tăria aromei, spre a se ști pe unde a trecut. Pentru Leun, orașul se umple de senzațiile pe care i le dau cozile colorate ale Maiorcăi și glasul ei ușor dogit, dar senzual. Cuvintele ies din „faguri de abur” și vibrează „ca niște albine”, dorințele Maiorcăi sunt îmbibate în scorțișoară și zahăr ars, precum veșmintele - consecință a narcaotizării ce vine din combinarea senzațiilor. Tranca, mama tinerei fete, se ocupă cu magia într-un oraș care crede cu tărie în poțiuni și ritualuri: „Leon memoră cu uimire puterile vrăjitoarei: aceasta putea să omoare omul de la distanță, doar stropindu-l cu apă de

grier. Avea iarba vieții și a morții și legământ secret cu însuși stăpânul tenebrelor” (Ruști 2015: 140); de altfel, ea cade victimă unui complet și devine țap ispășitor, sfârșind spânzurată. Cuvintele sunt „fluturi” sau „pene de sticlă”, transformând orașul în grădină ori în harfă. Baronul Szabalcs, trimis în orașul său transilvan după ce trăise magnetizat de magia Bucureștiului, se sinucide, confirmând credința bucureștenilor că „cea mai mare pedeapsă pentru un venetic era să-l arunce peste graniță fără dreptul de-a se întoarce” (Ruști 2015: 253). În fond, el trăise ișirea din istorie și intrarea într-un timp mitic: „Aici era singurul loc în care Szabalcs învățase beneficiile nepăsării față de timp” (Ruști 2015: 231), pentru că-n grădina boierului Doicescu, unde-și petrecea vremea, se simțea „ca-ntr-un pahar plin de miere”, amețit de melisă și afion, cu rațiunea atrofiată în mod fericit, ignorând împlinirile și neîmplinirile, ambițiile, victoriile și eșecurile. Mairoca, precum ceilalți robi țigani, considera că exilarea pe moșiile boierilor era pedeapsa maximă, după care viața devine inutilă oriunde în altă parte decât în parfumul de zăzăr și ardei iute al Bucureștiului. Fericita magie, beatitudinea e întreruptă doar de episoadele de ciură, când maladia seceră la întâmplare. Atunci: „Printre aripile de tablă ale acvilelor bătea vântul de iarnă, iar în fundul

pământului se mișcă încă glasul vechilor vrăjitori” (Ruști 2015: 281). Bucureștiul, extaz și disperare, făcut „din flori de zăzăr și din fierbințeala ardeiului perpelit pe cărbuni” (Ruști 2015: 43) e un delir al simțurilor, rococo, năucitor, un vrăjitor cu ritualuri complicate în care inițierea e necesară pentru a rămâne, iar părăsirea lui e fatalitatea supremă.

Concluzii

Capitala valahă e locul în care experiența iubirii și cea conjugală, devenit semirob la curtea lui Doicescu spre a se putea căsători cu roaba țigancă, se desăvârșesc. E locul în care, odată cu numele nou, și-a câștigat un renume datorită îndemânării sale în ale croitoriei: „Amăgirea e timpul amiezii, iar Bucureștiul, acum înțelegea, era cel mai perfid loc din lume, în care trăia maiorca și în care el, un biet *amăvipsit* din Săruna, își căpătase un nume” (Ruști 2015: 201). Pregătindu-se să fugă din București pentru a se căsători cu Maiorca și pentru a evita să devină rob dacă o va face în Valahia, Riga, cel care îi furase numele, se pregătește să-i găsească alt nume, altă identitate cu care să se piardă în Europa, urmând să devină domnul și doamna Kiroș, întorcându-se, astfel, spre identitate inițială din Grecia natală, dar va rămâne și el în orașul în care-și trăise experiențele esențiale: „Putem astfel citi povestea manuscrisului fanariot, putem

citi o poveste istorică, dar și povestea fantastică a unui oraș magic, un adevărat magnet al călătorilor și aventurilor de pretutindeni; povestea de viață a unor familii dintr-o epocă îndepărtată și exotică; povestea cuvintelor și povestea din spatele cuvintelor; un basm inițiativ în care eroul, în căutarea *tinereții fără bătrânețe și a vieții fără de moarte* alunecă în *Valea Plângerii*; o poveste de dragoste și, în același timp, o replică dorit balcanică, la *Romeo și Julieta*” (Andreea Hedeș 2015: 1). Chiar și candidații autohtoni la domnie, cu acceptul Porții, își modificau originea printr-un nume cu rezonanțe grecești. Boierul Brăiloiu, aspirant la sceptrul valah, primește promisiunea cancelarului sultanului că-i va ajusta, pentru o sumă potrivită, numele și originea, modificându-i, astfel, destinul. Astfel, „Onomastica este capabilă să figureze un univers uman prin sistematizare” (Popa 1975: 26), inserție, aici, a unei epoci în care harta numelor esențializează realități existente, dar și mutații.

Bibliografie

- Coates, Richard (2015). "A concise theory of meaningfulness in literary naming within the framework of The Pragmatic Theory of Properhood," *New York: Journal of Literary Onomastics*: Vol. 4: Iss. 1, Article 3.
- Dărăbuș, Carmen (2016). „Între Orient și Occident. Funcția cultural-istorică a veșmintelor” în „*Memoria ethnologica*”, nr. 58-50/2016.
- Felecan, Daiana (2015). „Emilia cândva Serbac” sau despre „refuzul” numelui în *Name and naming*. Proceedings of the THIRD International Conference on Onomastics *Name and Naming Conventional / Unconventional in Onomastics*, Ed. Oliviu Felecan, Cluj-Napoca: Mega/Argonaut.
- Van Gennep, Arnold (1996). *Riturile de trecere*, Iași, Polirom, traducere de Lucia Berdan și Nora Vasilescu, Studiu introductiv de Nicolae Constantinescu.
- Ignat, Mihai (2009). *Onomastica în romanul românesc*, Editura Universității Transilvania din Brașov.
- Hedeș, Andrea H. (2015). „« Doina Ruști - Manuscrisul fanariot »” în „*Luceafărul de dimineață*”, iunie/2015, <http://andreeahedes.blogspot.ro/2015/06/doina-rusti-manuscrisul-fanariot.html>
- Piștea, Constantin (2015). „« Manuscrisul fanariot » de Doina Ruști” în „*BookHub*”, mai/2015, <https://bookhub.ro/manuscrisul-fanariot-doina-rusti/>
- Popa, Marian (1975). *Forma ca deformare*, București: Editura Eminescu.
- Purcaru, Alina, „*Idile din Bucureștiul fanariot*”, în „*Observator cultural*”, 770/2015, <http://www.observatorcultural.ro/articol/idile-din-bucurestiul-fanariot/>
- Romilă, Adrian (2015), „*Decor fanariot*” în „*Convorbiri literare*”, Iași, mai, 2015, <http://convorbiri-literare.ro/?p=4518>).
- Ruști, Doina (2015). *Manuscrisul fanariot*, Iași: Polirom.

Cristian Mungiu
– *Bacalaureat*.

Romanian cinema at its best
(2016)

Stefano Cicu

Bacalaureat, starring Adrian Titieni and Maria Dragus as main characters, is Cristian Mungiu's latest work and it's a beautiful movie. Mungiu (*Palm d'Or* winner in 2007 with his drama *4 Months, 3 Weeks and 2 Days*, a strong story about illegal abortion during Ceaușescu's time, right before his falling) is perhaps the most acclaimed Romanian film director outside Romania and one of the major exponents (together with Cristi Puiu, Radu Muntean, Corneliu Porumboiu and the prematurely gone Cristian Nemescu) of the so called Romanian "New Wave" (*Noul Val Românesc*), whose popularity abroad resembles that of colleagues such as Aki Kaurismaki (Finland) and Paolo Sorrentino (Italy). The term "New Wave" recalls the French *Nouvelle Vague*. In fact, just like the *Nouvelle Vague* directors, the *Noul Val* film makers tend to differ from the "old school" (the one which flourished under Ceaușescu's regime) both aesthetically and for the content of their works (dealing most of them with issues like the individual's alienation

and the modern society contradictions). A realistic and minimalistic approach is clearly evident in all these movies.

If I were asked to define *Bacalaureat* in one word, I would say it's like a perfect picture, a photograph which describes well post-communist Romania, its contradictions, a certain mentality, and the struggle of a man, Romeo Aldea, a middle-aged doctor in a local hospital near Cluj-Napoca, who desperately tries to stay honest in a world where honesty doesn't pay. Romeo has a 18-year-old daughter, Eliza, and he loves her more than anything. He's really proud of her and wants the best for her, which means a better future outside Romania. Romeo, who has seen the hopes and dreams of his generation (the post-communist generation) falling apart after Ceaușescu's falling, believes there is no future in Romania. He has big plans for Eliza and wants her to leave abroad and start the university in England after her final exam.

Romeo has a secret lover (Sandra), an old mother and a depressed wife, Magda. Officially they're still married, but they live apart, sharing the same apartment and sleeping in separate beds. They try to save their marriage just for the sake of their daughter. They talk often about Eliza's future, showing most of the time different

point of views. Romeo actually is the only who wants to send Eliza abroad. Magda disagree on this. She wants her to stay in Romania, and believes she can make it, in one way or another. Romeo's will however seems to prevail. He pushes constantly her daughter, telling her all the time how studying is important to break free from the family. Eliza is very fragile, as only a teenager can be. She has her friends in town, and doesn't want to leave (especially after she's got a boyfriend). One day an unpleasant accident happens. Eliza is attacked in broad daylight by someone, an unknown guy. She's got injured on her arm, she's traumatised, shocked, and so is her father. Romeo believes at first her daughter has got raped. He sends Eliza to a doctor (a gynecologist) and the response is negative. There was no rape, but clearly it was a sexual assault, although a failed one.

Fact is the real target is most likely Romeo and not her daughter. They attacked her in order to hurt him. Romeo (certainly the main character of Mungiu's film, the most structured one) is man of success. He reached the top in his profession, even though he looks unsatisfied of his provincial existence and often troubled for the general climate in Romania. He looks constantly tortured by his inner demons, internal conflicts and guilty feelings for something he did in the

past, but we don't exactly know what it is. He's also a man of principles, a good, honest and respected person. He never asked anything to anyone, and someone apparently doesn't like this. Maybe the same "someone" who throws stones at his flat window and crashed his car windshield. Or maybe someone close to Sandra, his secret lover, who knows. Around him lies a network of social bonds, in a country that resembles many others, where the state seems to lack and people's acting seems to be the impossibility of being "normal", which means honest.

However, after this accident, Eliza is feeling weak and seems to be skeptical about her chances to pass her "baccalaureat" with the high scores required for the admission at the British university, from which she's got a scholarship offer. Her father once again pushes her, telling her she can make it. At some point, during a talk at the police station with the police chief who is investigating on Eliza's attack, Romeo reveals him his worries for the daughter. If she doesn't get the high marks required for the faculty admission, she's going to miss the big chance of her life. A solution needs to be found. The police chief (who is actually an old friend of Romeo) tells him they can make some calls to the right people (the school's exam committee president and Bulai, a notorious controversial politician, who urgently

needs a liver transplant) and solve easily the problem. Romeo, who never compromised himself, for the first time in his life falters. Of course he knows how the "system" works, and how much corruption there is everywhere (that corruption he always tried not to look at, almost pretending it did not exist), but for the very first time his moral principles are falling apart. Through the chief inspector he's put in touch with Bulai and the school's exam committee president. Romeo, after some hesitation, accepts. The cheat has to happen with Eliza's conscious participation, so Romeo before the exam day gives her daughter the needed instructions, even though his wife doesn't like at all the idea of her daughter cheating at the final exam.

Many other things happen along the way (Eliza discovers her father's affair with Sandra, Romeo is heard at some point by a pair of prosecutors who are investigating Bulai for corruption, and Bulai himself eventually dies of heart attack before the liver transplant), but in the end Eliza graduates without cheating on the exam. Showing her father she can make it on her own, she saves him somehow, refusing for intimate honesty (the same value that Romeo always tried to instill her) to lend herself to a dangerous game (in terms of legal consequences for her father and his career). From this point

of view, Eliza looks much more similar to Magda, her mother. She's somehow forced by her father to accept this "short cut" (cheating on the exam), but she doesn't want that actually.

The movie is full of suspense and littered with little details (just like happens in any Hitchcock film basically) and metaphoric images (the person digging a hole in the opening scene represents somehow Romania's destiny, which seems to be uncertain and obscure) and deals with many issues: marriage crises, betrayal, fear of the future, anxieties of post-communism society, young people's expat (the so called "brain drain", something that Romania has in common with Italy), lies and compromises, the impossibility of being "normal", the lack of parental communication and obviously the ubiquitous corruption (another social plague which Romania shares once again with Italy). To live in a country like Romania it's either accepting the "system" (read compromise or *do ut des*, if you like more the latin formula) or being overwhelmed by it. "But to live outside the law, you must be honest", as Bob Dylan would say, which sounds a bit like a nonsense, but it's just what happens to Romeo, whose reputation is saved from his daughter. Romeo wants to save his daughter, but he's saved, rescued by her. There is no irony in this

movie, just a ruthless portrait of a country with no (apparent) future, even though the happy finale shows there's actually room for hope, the feeble hope that things can change even in a place like Romania.

Bacalaureat was very well-received by the critics, got many nominations and won several awards, including *Best Director* for Cristian Mungiu at Cannes Film Festival (2016), *Best Actor* for Adrian Titieni and *Best Screenplay* for Cristian Mungiu at Chicago International Film Festival (2016), and the *Prix du Jury* for Cristian Mungiu for ICS Cannes Award (2016).

According to Cristian Mungiu, the film was inspired by his own life at the time, while he was focusing on being a father. The film was produced through the director's company *Mobra Films* and co-produced with *Why Not Productions*, *Wild Bunch*, *Les Films du Fleuve*, *France 3 Cinéma* and *Mandragora Movies*. It received 1.91 million leu from the *National Film Center*. It was shot in the town Victoria (Braşov) from 11 June to 24 July 2015.

Sources

Bradshaw, Peter (19 May 2016). "Graduation review – a five-star study of grubby bureaucratic compromise" – *The Guardian*

<https://www.theguardian.com/film/2016/may/19/graduation-review-cristian-mungiu-romania-cannes-2016>

Ghelberu Radu (2 Dec 2016). "Nuova Onda Rumena" – Palme d'oro, realismo minimalista e festival: guida al nuovo cinema della Romania (trad. it.)

<http://www.thetowner.com/it/nuova-onda-rumena/>

Fulvio Caprara (17 Aug 2016). Cristian Mungiu: "Nei miei film racconto lo stress di vivere adesso in Romania." – *La Stampa*

<http://www.lastampa.it/2016/08/27/spettacoli/cristian-mungiu-nei-miei-film-racconto-lo-stress-di-vivere-adesso-in-romania-tDoe-QhJWQaclkJ2MKMvIIO/pagina.html>

Filmexplorer Switzerland, Cristian Mungiu | Interview (YouTube)

<https://youtu.be/qHXJc9bpY98>

IMDb, *Bacalaureat* (Awards)

http://www.imdb.com/title/tt4936450/awards?ref_=tt_ad

Cristian Mungiu, *Graduation* ("Bacalaureat") – Wikipedia

[https://en.wikipedia.org/wiki/Graduation_\(2016_film\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Graduation_(2016_film))

FROM PALME D'OR WINNER CRISTIAN MUNGIU DIRECTOR OF 4 MONTHS, 3 WEEKS & 2 DAYS AND BEYOND THE HILLS

GRADUATION

Why study Romanian language?

A case study at the University of Turku

Flavia Menghi

I am Italian, and I am a Romanian language student of the second year at the University of Turku. I started my Romanian studies because I knew that there are some affinities between my mother tongue and this, but I also knew Romanian grammar is challenging. I really enjoyed learning this language and knowing more about the culture, I think we are very similar despite the geographic distance. But how is studying Romanian for a Finn? What motivations does he/she have? To write this article I proposed an interview to my first year's colleagues and I found very interesting reasons.

To the first question "*Why are you studying Romanian language?*" one of them, Tiina, answered that she had found Romanian culture and language very interesting after studying abroad in Hungary, Szeged. She felt strong connection between Romanian (especially Transylvanian) and Hungarian cultural heritage. Her major is Cultural

Heritage Studies. Tiina said "I have already found many topics and issues in Romanian culture context, which I can research more by using culture studies' methodology. Also, I have second major - Hungarian language and culture; which is connected, in a way, to Romanian studies."

Then, there are two students, Henri and Samuel, both studying Spanish and the second one also studies Italian. They said that knowing Romanian would be handy in Spain, since there are lots of Romanian immigrants. There are relatively many Romanians living in Italy too, which creates a clear connection between the two languages and Romanian studies. They are trying to get familiar with a large cultural, geo-graphic and ethnic group (Hispanosphere, Southern Europe and Balkans/Eastern Europe) via one language family, Romance languages. Also, Henri told me he's biggest motivation is however the hope of getting employed due to his Romanian skills, since he speaks Hungarian and has lived in Hungary for few years.

Also, there is a forth student, Tomi: he's studying linguistic philology and he is interested in learning languages which not everyone can speak. These languages also include Romanian, although it has more the twenty millions of speakers. His conclusion is, that it is worthwhile to study Romanian when

there is a free chance and the University of Turku is one of the few universities in Finland, where it is possible to complete basic studies in Romanian. He wrote me "The world needs to know more than the English-speaking world and its culture. I think that Eastern Europe is fascinating in the area." He's major subject is Finno-Ugric studies. As a significant Hungarian minority lives in Romania and he studied Russian as a minor and some other Slavic languages, he feels the connection to Romanian language, since there is a consistent amount of words from Slavic languages.

The second question was "What did you know about Romanian culture before you started studying the language? And how has the knowledge about Romania changed since you started learning until now?"

Tiina knew about Romanian culture heritage and history of politics and she was positively surprised about the richness of the culture, even though most of the course they've been focusing to the language itself.

On the other hand, Henri knew the basic facts about Romania, and some Romanian music (INNA, Akcent) but he did not know much about Romanian people or their culture before starting the studies. He thinks that during the classes their teacher has opened a lot his culture to them and

he finds it more interesting now than in the beginning of the studies.

Samuel said "I basically knew nothing about Romanian culture nor history, but I knew that the history of the language itself was rather exceptional. So far it seems that the culture is a bit like the language; resembling both South-European and Slavic."

Not even Tomi knew much about Romanian culture before he started learning the language. He had met a few Romanians earlier in the Summer Course of Hungarian Language and Culture in Debrecen, but his knowledge of Romania was very limited.

Then, I asked them if they have ever been to Romania and if not, do they plan to visit the country. Unfortunately, none of them has yet, but they are really looking forward visiting it in near future, as soon as there is a chance. Henri said he would like to visit Transylvania, Bucharest and the Black Sea coast and Samuel told he and his friends have been planning a Balkans trip, even though Romanian is not a Balkan country but can be somehow related to the spirit of those.

The forth question was "*Did you tell your friends/ relatives/ colleagues you're studying Romanian? How did they (if did) comment your choice?*" Tiina said she has told and most of them

have been mainly surprised of the choice, because it's not that common in Finland to study it. Some of her friends have said that the language sounds interesting. So, she thinks that maybe to most people it is an exotic language to study. Tomi told someone about his Romanian too, and he said there were some surprised persons about it, but also someone was not. Usually he studies languages, which are completely unknown to his friends and at least Romanian was somehow familiar, at least as name. Henri told his parents and to most of his friends as well. He told me that people in general think that it is a nonsense for a Finn to study Romanian. But when he explained his motivations, often they understand the reason why. For Samuel, most of the people said to him he is a very hard-working for studying so many languages simultaneously, but he was also surprised a few haven't seem to have understood his choice and even belittled it.

As an Italian native speaker, Romanian language's pronunciation was not so hard for me to learn, even though I am still struggling with it. I wonder, for the Finnish language native speaker, what is most difficult about learning Romanian and what does seem easier. For Tiina and Samuel, the pronunciation of *â*, *ă* and *î* is the most difficult thing to learn. But at

the same time, the logic of the grammar is quite understandable for Finnish native speaker, reported Tiina. Both Samuel and Tomi agree, that verbs conjugations seem very difficult. Also, Tomi put the attention on substantives genres and their declinations, which are tricky for a Finnish native speaker, but he thinks that morphologically Romanian does not seem so challenging. Henri is glad that Romanian is mostly pronounced as it is written and Samuel too.

I also asked them, besides lectures in class and homework assignments, how do they improve their skills. Tiina and Henri both have listened to music, also Samuel listens to Romanian radio every now and then. He told me he is also using Duolingo and he is planning to read literature in Romanian language. Tomi said he has not much free time for doing some extra work on the language learning, but when he will have it, it would be nice to watch some movies, reading books and listening to some Romanian music too.

The last question was "*Would you like to attend a Romanian summer language course in Romania?*" Everyone answered very positively, because they are all interested in visiting the country and improve the language skills. Tiina wrote "If the finances are covered, I wouldn't have to think twice." And Tomi agrees with her.

Also, Samuel and Henri told me, that they have been talking about it with their teacher and they take it in consideration the possibility to do it via Erasmus programme.

I was really pleased to interview the students. Two of them told me they plan to continue the Romanian studies and complete the minor, but I hope all of them will. The future of Romance languages' studies seems a very critical one but, in an increasingly diverse world, are English or Chinese enough? In my opinion, being able to speak the language of the neighbour or the language of the client will always provide an advantage. Romance languages have sufficient similarities to derive advantages from mutual collaboration and I think is important for those who study or already speak a Romance language to learn another one. It means being able to communicate with speakers of the same family to ensure and support the inter-understanding, not only linguistic but also cultural, among the countries in which languages of Latin origin are spoken. Since Romania is more distant geographically from other areas where Romance languages are spoken, Romanian language is not always taken into consideration as a "sister language". Having the opportunity of studying it allows us to know a culture close to those of the same linguistic family, but enriched by the influences

of its neighbours. Studying Romanian does not mean studying another Romance language that will not be useful in the future; for me, studying Romanian means crossing a cultural threshold, which allows access to knowledge and inter-comprehension.

Maleta.

Etimologii subiective

Elena Sandu

Ce madlenă mi-ai azvârlit și tu, dragă Simo, cu articolul ăsta despre etimologia lui helancă și maletă. Am lăsat totul deoparte, să văd până unde pot depăna firul ăsta, ascuns prin cotloane obscure. Nu știu dacă aia a fost prima mea *maletă*, în niciun caz helancă, dar aia e cea care mi s-a năzărit de-ndată ce ți-am citit lingvisticele... *însăilări*, deloc peiorativ, firește, ci ca să rămân în câmpul semantic... Oricum era albă, ca și a soră-mi, purtată pe sub rochiile negre cu imprimeuri, lucruri „procurate” de maică-mea, de pe undeva, poate de la fabrica de confecții din oraș care desigur livra pentru export întreaga marfă, mai puțin piesele do-site de muncitoare și vândute sau date la schimb pe lapte, unt, dresuri a se citi ciorapi lungi de damă, subțiri, din poliester, că doar nu din mătase... Fiecare urbe își avea moneda ei, aveam să constat la părăsirea orașului natal, strâns legată de specificul industriei locale, la noi, pe lângă universalul cartuș de kent sau marlbóro (sic!), plata includea de obicei baterii de vin, sticle verzi sau albe de treisfert, sau coniac, producția locală de la Vinalcol Focșani,

tot pentru export, le văd îndesate în niște sacoșe urâte, era greu să găsești o pungă de plastic mai ca lumea când aveai nevoie, dacă prindeam una de pe la vreun pachet din străinătate, o păstram ca pe moaște, în dulap, întinsă să nu se șifoneze, gata să fie dusă la doctor, milițian, director sau judecător. Da vinul era foarte important, în primul rând fiindcă era procurabil, vinul vărsat, sticlele, și etichetele de export. Mai târziu, în prima iarnă când maică-mea rămasă să se descurce singură cu copiii a adus într-o seară două canistre pline, fratele cel mic a sărit s-o ajute să le care de la garaj la magazie și, cum făcea de obicei taică-miu, a vărsat conținutul în butoiul cu motorină, sursa de combustibil pentru soba din camera noastră a copiilor. Dubla pierdere, a vinului „procurat” destinat să rezolve probleme, dar și a motorinei cu care ne încălzeam, a însemnat o mica dramă pentru noi în iarna aia, o dată pentru paguba financiară, dar și fiindcă simțeam și așa că nu e taică-miu. Era treaba lui să aducă motorină, probabil „procurată” de la garajul unde lucra, s-o verse în butoi, era treaba lui să se ocupe de sobă. Voiam să ne descurcăm, făceam tot ce puteam, dar uite, deși vrusese doar să fie de folos, frate-miu cel mic provocase o catastrofă, fiindcă nu-și dăduse seama că alea nu erau canistre de motorină, era oricum prea mic pentru așa ceva, avea vreo doișpe ani. Și ce-o să mai pățim de aici înainte? Maletele

noastre albe, te-ai prins că așa le spuneam atunci, prin 81-82, nu știi dacă erau din comerțul comunist, oricum erau de bune, fiindcă erau albe, chiar dacă, normal, erau sintetice și pe la cusături, mai ales la gât, din cauză că le forțam băgând capul prin ele, se duceau firele ca la ciorapi, numai că erau mai groase, oricum nu se vedea, fiindcă gâtul ăla lung se răsfârgea și acoperea zona avariata, plus că mai venea și rochia cea neagră pe deasupra și ne zgâiam la fotograful chemat special să ne facă poze, în țoalele alea bune, ne aranjaserăm și părul, pe bigudiuri parcă, și dăduserăm și cu ceva creion negru muiat în gură pe la ochi. Ne-a făcut o grămadă de poze atunci fotograful, mereu am dat peste ele mult timp după, ba printre ale mele, ba printre ale celorlați frați, sau printre ale lui taică-miu, erau făcute în camera din față, camera bună, unde nu stătea nimeni, deși aveam doar două camere, noi patru dormeam în camera din mijloc, ai mei dormeau în bucătărie, cucerirea spațială s-a făcut cam la vreun an sau doi după momentul pozelor, am ocupat holul dintre cele două camere cam printr-a zecea, primul meu spațiu privat, apoi am spart tabu-ul definitiv când veneam acasă în studenție, dormind în camera bună. Eu cu soră-mea, noi cu maică-mea, fratele cel mare cu cel mic, ei doi cu taică-miu, apoi poză cu toți laolaltă. Toți ne îmbrăcaserăm cât de bine se

putea atunci să fii îmbrăcat într-o familie cu patru copii, cu un tată mecanic de camioane și utilaje și o mamă care din centralistă avansase ca funcționară la birouri la drumuri și poduri. Fusese ceva zarvă și agitație pentru ședința asta foto, taică-miu pleca să lucreze în Libia, pentru următorii doi ani, pozele erau ca să le ia cu el acolo. Scrisori veneau rar de la taică-miu, prin cei care veneau acasă de pe șantierul Libiei după ce le expira perioada de contract sau veneau în concediu, maică-mea acum lucra la birou la dosare și așa reușise să-l trimită și pe taică-miu după câțiva ani de când Focșaniul vuia despre cum se căpătuiseră cei care plecaseră în deșert să facă drumuri pe lângă Tripoli, cât aur aduseseră și-și luaseră de la *shop* de unde doar străinii pe valută își puteau lua casetofoane și țigări și praf de merinda și pepsi. Și maică-mea se chinuia când știa că vreunul urmează să plece în Libia să-i scrie lui taică-miu o scrisoare, în care să-i spună că suntem bine sănătoși ceea ce-ți dorim și ție și să-i povestească de una de alta ce am mai făcut fiecare și să nu-i spună că frate-miu cel mic a vărsat în butoiul de 100 de motorină două canistre de 10 litri de vin cu care trebuia să meargă la lași să ducă la doctor pentru frate-miu cel mare internat la Socola. Socola era pentru noi de când ne știam sinonimul pentru nebun, avea o rezonanță gravă, de câte ori îl sancționai pe vreunul că a făcut vreo mare tâmpenie, îi

spuneai că e bun de dus la Socola și asta ar fi însemnat ca taică-miu, care luase la plecare pozele cu noi toți, să afle totul. Să afle că frate-miu cel mare pe care se bazase cel mai mult la plecare, nu e acasă. E la Socola. Că frate-miu cel mic se chinuie acum să aibe grijă de foc și de canistre și de soba cu motorină cu hachițele ei și că vărsase vinul pentru doctor în butoi și acum cu se să plece ea la Socola să ducă la doctori. Și acasă cu ce să mai facem focul. E iarnă și motorina pe câteva săptămâni e irosită. Acum frate-miu cel mare e internat la Socola. E în depresie. Nu are nici 18 ani. Când se pune în pat, seara, o văd cum își pune mâna îndoită de la cot cu palma în sus peste ochi, ca să nu mai vadă nimic. Țsta e singurul ei gest de refugiu sau de revoltă. De-atâtea ori am văzut palma aia pusă deasupra ochilor, singura pavyză între ea și restul universului: casa mereu haotică, patru copii, bătăile primite, griji, lipsuri, problemele cu fiecare dintre noi, pentru mâna aia peste ochi, ca să-i cer să mă ierte, câțiva ani mai târziu o sunam de fiecare dată de la poștă de la 14 ore de mers cu trenul distanță, ca să-i spun că am luat zece la examen, și ea să le spună și ea colegilor de birou, uite iar a luat un zece la examen și îmi trimitea lunar câte o rată primită pe casetofonul luat din *shop* când s-a întors taică-miu cu o valiză de metraje de stofă pentru toți din familie, adică pentru bunicii, unchii și mătușile mele, și praf de merinda, iar

eu m-am ales cu un set de stilouri chinezești cu penițe subțiri, ți-era mai mare dragul să scrii cu ele. Casetofonul, care are propria poveste, m-a ținut primul an de facultate. Aur de loc. Ne-am făcut atâtea planuri și speranțe cu plecarea în Libia. Că nu va mai trebui să ceară bani împrumut mama de la rude sau colegii de serviciu ori de câte ori se termina butelia sau rămâneam iar fără pâine sau trebuia să ne completeze garderoba formată din hainele primite de la verișorii mai mari. Că nu vom mai trăi de la un CeARe la altul. Că va fi liniște în casă, că va fi bine, în sfârșit. Apoi a venit vestea că dosarul a fost aprobat de la București. Că trebuie să plece peste două zile la București unde i se va face instructajul și de acolo va zbura spre Libia după câteva zile. Aleargă disperată peste tot să-i facă bagajul. Va sta acolo doi ani. Va putea veni o singură dată în concediu peste un an. Trebuie să-i „procure” tot ce are nevoie, lucruri pe care nu le-am văzut să le aibe vreodată până acum: lenjerie de corp albă, ciorapi noi, trusă de bărbierit, pijamale și timpul e scurt și bani, ca de obicei, nu sunt și nici nu găsești ușor ceva mai de doamne ajută. Îl duce la gară cu doar o parte din lucruri și ceva mâncare pe tren. În zilele următoare, nu o rabdă să știe c-a plecat fără nimic de ale gurii la pachet, ce-o mânca el pe acolo cât o ține instructajul, că nici bani nu a prea avut de luat, se duce, umblă, ia iar bani cu împrumut, face

rost și de un pui, îl face friptură, ia ce mai găsește și se duce la București să i le ducă, are permis de tren, întreprinderea ține de CFR. Noi rămânem acasă. Cheile de la dacie au rămas în vitrină. Lui frate-miu îi vine o idee. Își sună prietenii.

epilog

- A murit??? A murit???
- Urlu ca disperata în telefonul fix care sună la miezul nopții să mă întrebe dacă mama sau tata sunt acasa, dacă am un frate, dacă mașina e acasă.
- Nu, vine un răspuns întârziat! A omorât pe altul...

Nu are nici 18 ani. Nu are cum să aibă carnet.

Am fost și eu în escapadă. Nu din dorința de aventură, ci fiindcă speram să pot schimba ceva. Să-l fac să se răzgândească sau măcar să fiu acolo pentru orice eventualitate. Când mașina, fără faruri aprinse, a virat brusc pe străzile desfundate de la marginea cartierului care se cufunda în bezna ce se lăsa netulburată de vreun stâlp electric și m-am izbit cu capul de tavanul mașinii, am urlat furioasă să oprească și am coborât trântind portiera. M-am întors pe jos acasă și am așteptat să se întoarcă. Să se întoarcă și maică-mea și să-i arate ea lui. Pe locul meu a urcat un prieten, vesel și dornic

de aventură, sărind gardul de la unitatea militară unde își făcea stagiul fi-rește prin intermediul cartușelor și “fi-olelor” de la vinexport fiindcă armata n-o făceau în orașul natal decât piloșii și șpăgarii. De atunci sentimentul iminenței răului nu m-a mai părăsit nicio-dată. Maică-mea s-a târât doi ani de zile pe la doctori, avocați și judecători ca să-l facă pe frate-miu atunci minor scăpat de pușcărie pentru omor din culpă, conducere fără carnet și sub influența alcoolului. Nu conta ce spuneau alții. Știa cum se ajunsese aici. Nu fiindcă lăsase cheile la vedere. S-ar fi târât pe coate și genunchi până la Dumnezeu să ne apere indiferent ce grozăvii am fi făcut noi. De la ea am învățat sensul adânc al maternității și al umilinței. Nicio umilință n-a fost prea mare pentru ea când era vorba de noi. Îl voia înapoi, acasă. Așa cum l-a vrut în fiecare zi și noapte plânsă după el, din seara în care sărise în apărarea ei, nu mai suporta s-o vadă bătută și l-a înfruntat pe taică-miu spunând ceva de genul de azi înainte nu te mai atingi de ea, între el și cuțitul și urletele lui taică-miu te omor, mă, era doar masa de bucătărie care l-a salvat și a reușit să fugă. A fugit de acasă. A fugit din oraș. N-avea nici 16 ani. S-a întors după doi ani cu părul lung și o față obosită de muncit, dormit și băut prin cămine muncitorești... Fratele meu cel mare întors de la Socola a scăpat de pușcărie, dar a rămas cât a mai trăit depresiv și alcoolic. În ziua când fiica lui a născut primul copil, un bolid l-a accidentat mortal. Plecase în Italia să facă bani pentru familie.

